

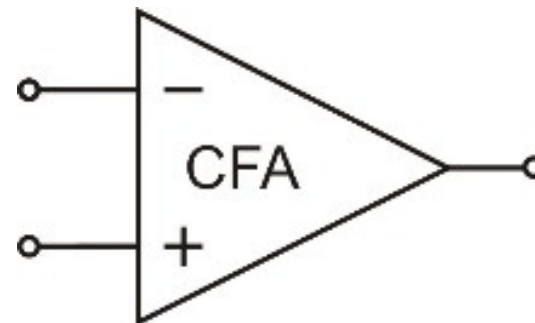
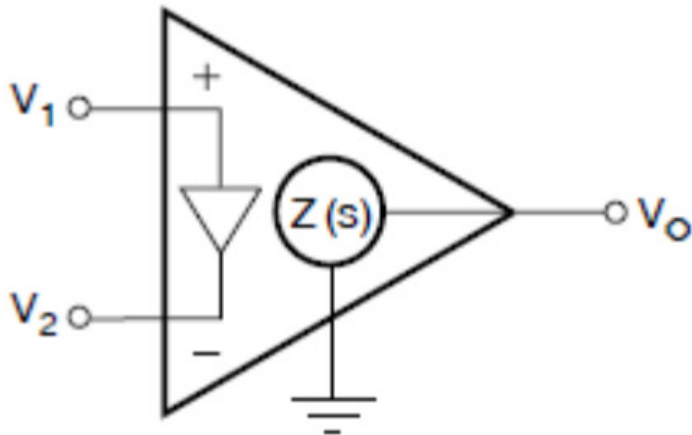

Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

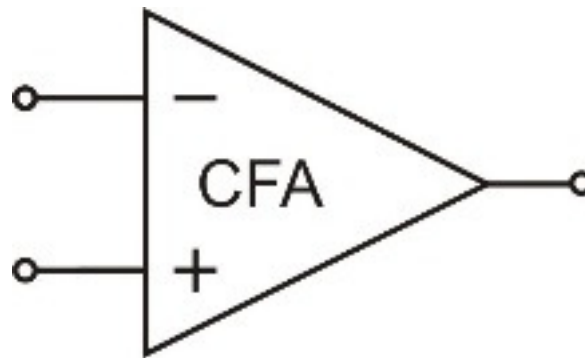
Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

- **Operacioni pojačavač sa strujnom povratnom spregom** (Current feedback amplifier **CFA**) ili **transimpedansni operacioni pojačavač** je direktno spregnuti pojačavač koji na izlazu daje napon srazmeran ulaznoj struji.
- CFA ima kao i standardni operacioni pojačavač simetričan ulaz i asimetričan izlaz (između izlaznog čvora i mase). Za razliku od naponom kontrolisanog operacionog pojačavača kod koga je kontrolišuća veličina diferencijalni ulazni napon kod transimpedansnog operacionog pojačavača kontrolišuća veličina je struja na invertujućem ulazu.

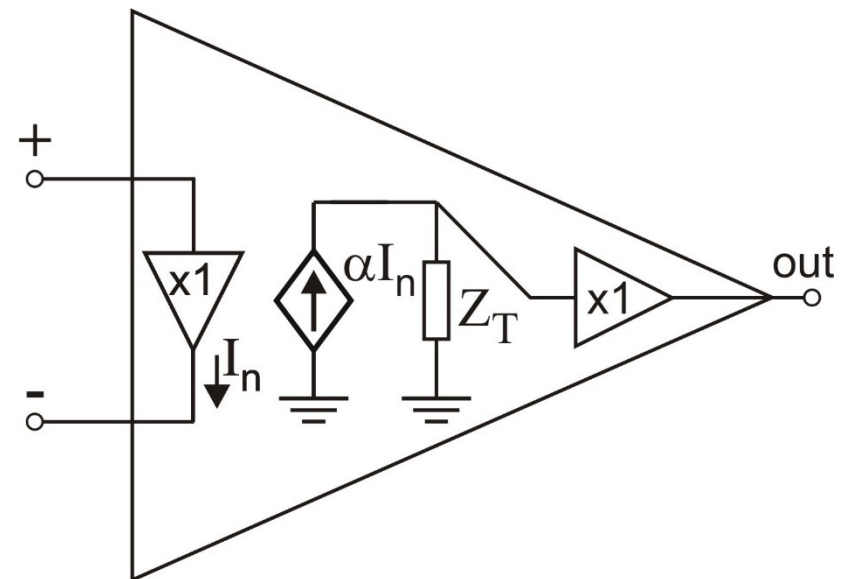
Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

- Karakteristike idealnog transimpedansnog operacionog pojačavača:
 - Ulazna impedansa na neinvertujućem ulazu beskonačna, $Z^+ \rightarrow \infty$.
 - Ulazna impedansa na invertujućem ulazu jednaka nuli, $Z^- = 0$.
 - Izlazna impedansa jednaka nuli, $Z_o = 0$.
 - Transimpedansa, koja predstavlja odnos izlaznog napona i struje na invertujućem ulazu $Z_T = \frac{V_o}{I_n}$, beskonačna, $Z_T \rightarrow \infty$.

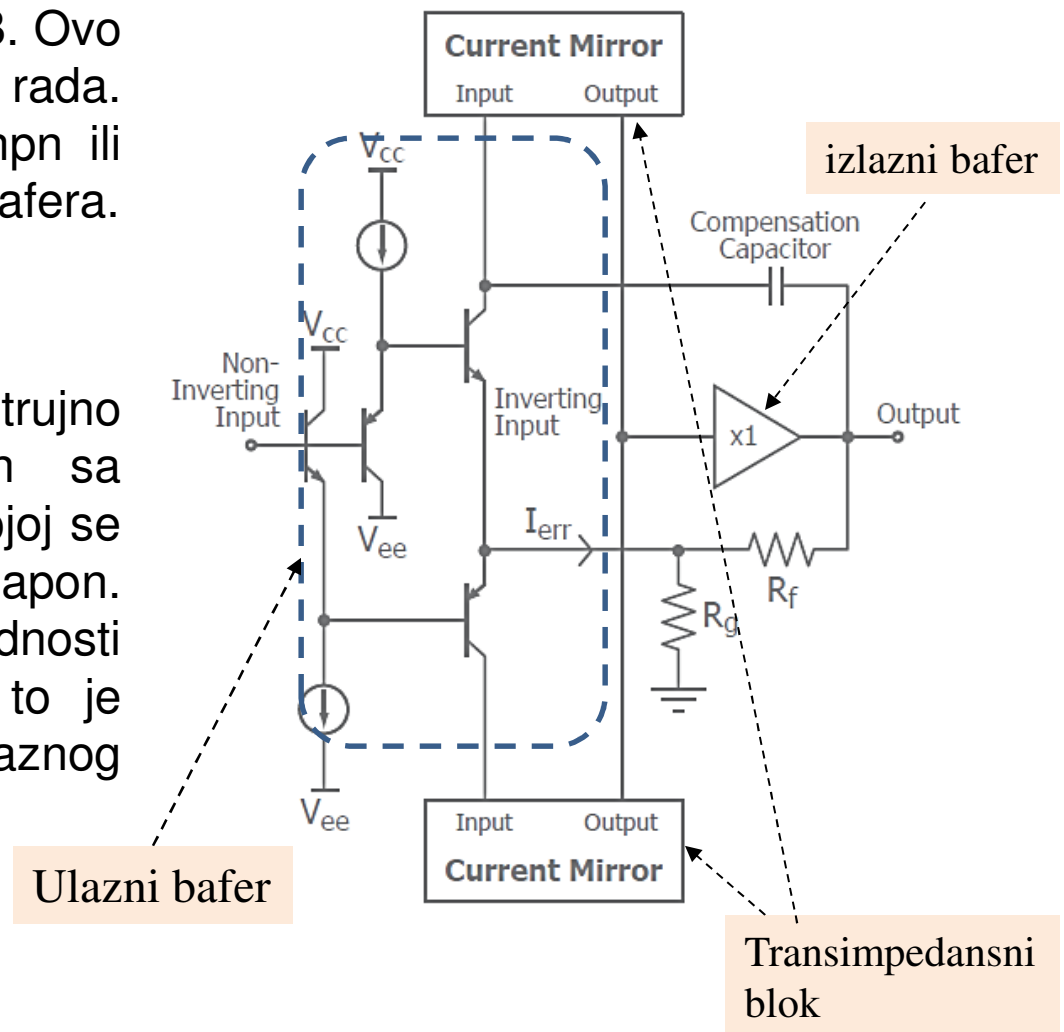
Struktura transimpedansnog operacionog pojačavača

- Operacioni pojačavač sa strujnom povratnom sadrži tri direktno spregnuta stepena:
 - Ulazni naponski bafer
 - Transimpedansni blok Z_T
 - Izlazni naponski bafer
- Ulazni bafer obezbeđuje veliku impedansu na neinvertujućem ulazu i malu impedansu na invertujućem ulazu. Mala impedansa na invertujućem ulazu omogućava uzorkovanje kontolišuće struje.
- U transimpedansnom bloku se pojačava signal. Idealni CFA ima beskonačnu vrednost transimpedanse Z_T .
- Izlaz transimpedasnog bloka je povezan za izlazni bafer čija je funkcija da obezbedi malu izlaznu impedansu.

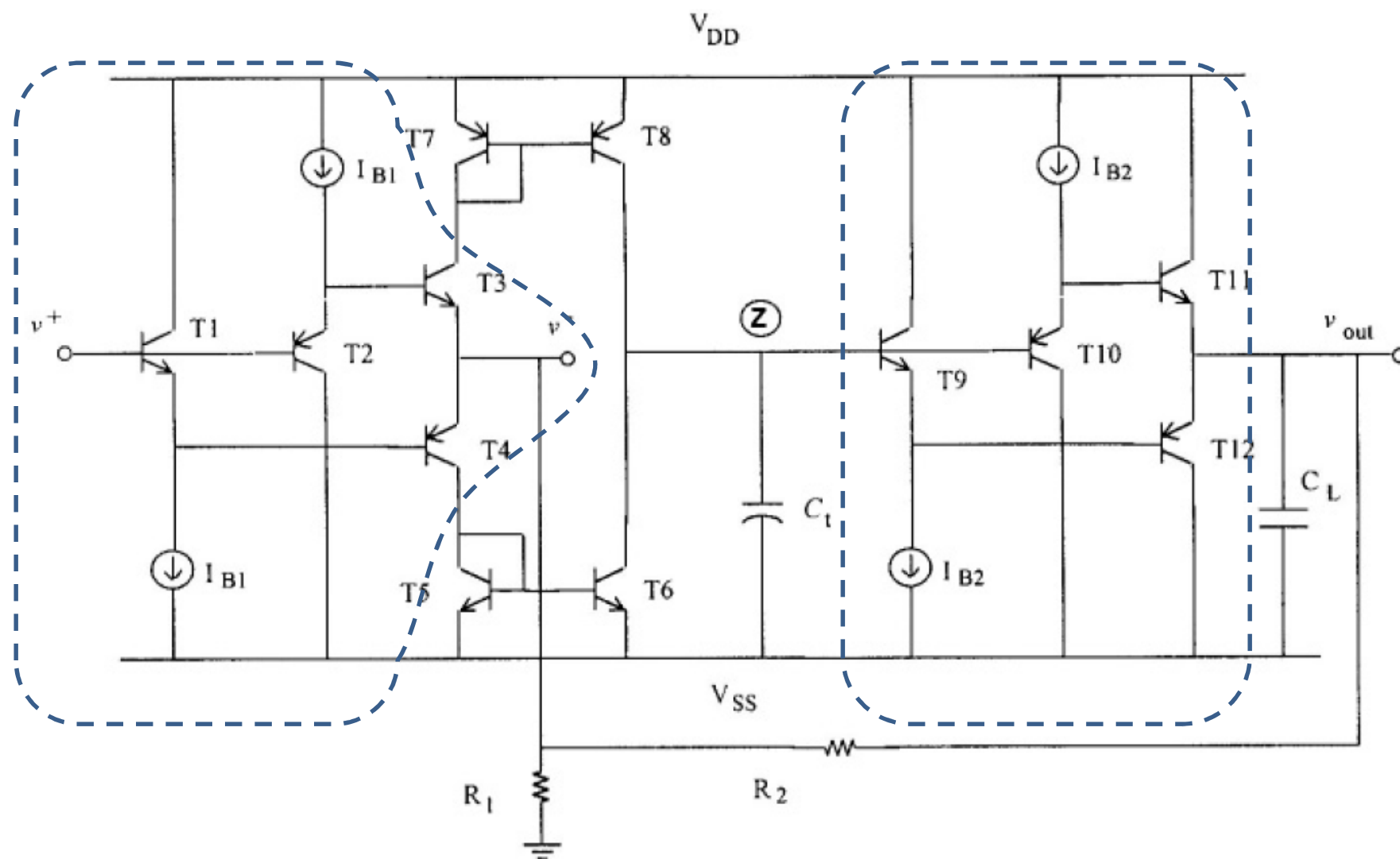

Struktura transimpedansnog operacionog pojačavača

- Ulazni bafer je pojačavač u klasi AB. Ovo kolo odlikuje se velikom brzinom rada. Zavisno od smera struje vodiće npn ili pnp tranzistor u izlaznom stepenu bafera.
- Transimpedansni blok predstavlja strujno ogledalo čiji je izlaz povezan sa takozvanom tačkom pojačanja u kojoj se ulazna struje, I_{err} , konvertuje u napon. Pojačanje će zavisiti od vrednosti impedanse u tački pojačanja, a to je najčešće ulazna impedansa od izlaznog bafera.

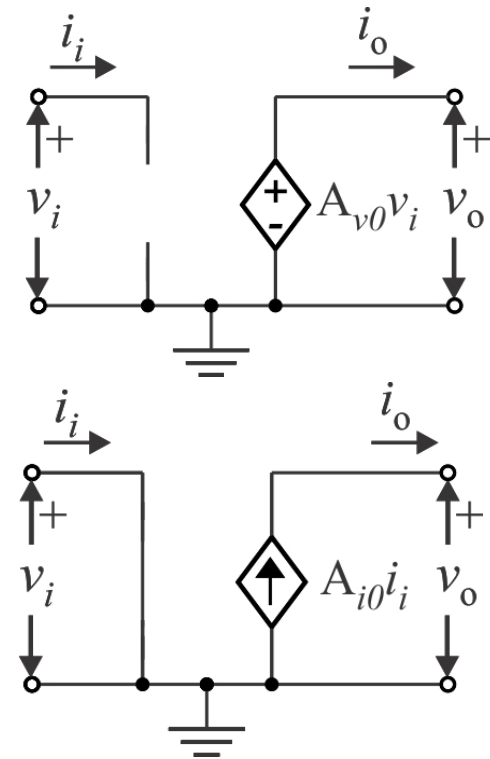

Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

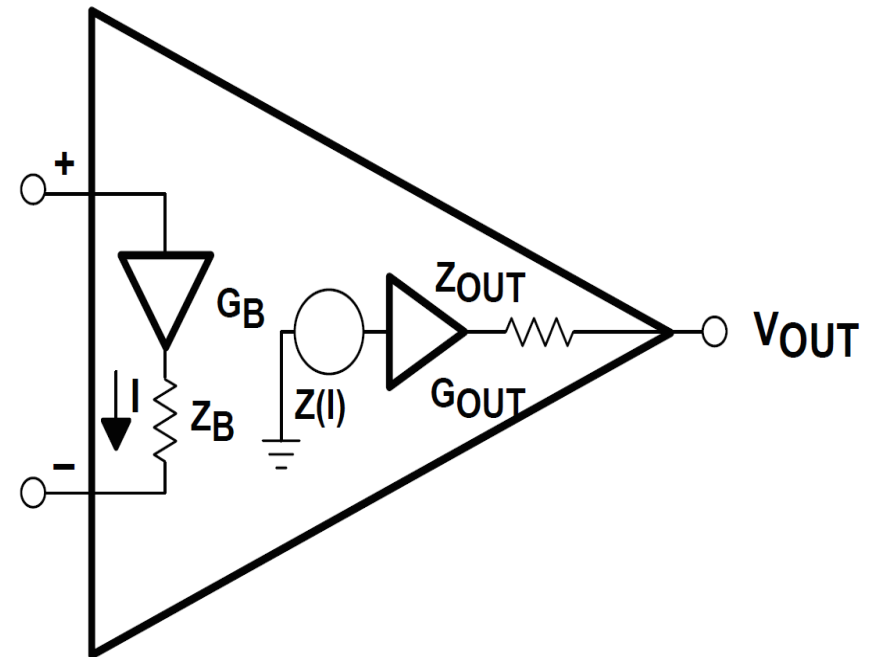
Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

- Postoje dva osnovna tipa bafera, strujni i naponski.
- Naponski bafer je pojačavač čija je uloga da napon koji daje izvor signala (ili prethodni pojačavački stepen) učini nezavisnim od vrednosti struje koja protiče kroz potrošač (ili naredni pojačavački stepen). Idealni naponski bafer ima beskonačnon veliku ulaznu impedansu i beskonačno malu izlaznu impedansu.
- Strujni bafer treba da obezbedi da struja koju daje izvor signala bude nezavisna od promena napona na potrošaču. Praktično rečeno bafer obezbeđuje transformaciju impadanse između dva kola.
- Ukoliko je naponsko pojačanje bafera jednako jedinici on se naziva voltage follower, a strujni bafer čije je pojačanje jednako jedinici naziva se current follower.

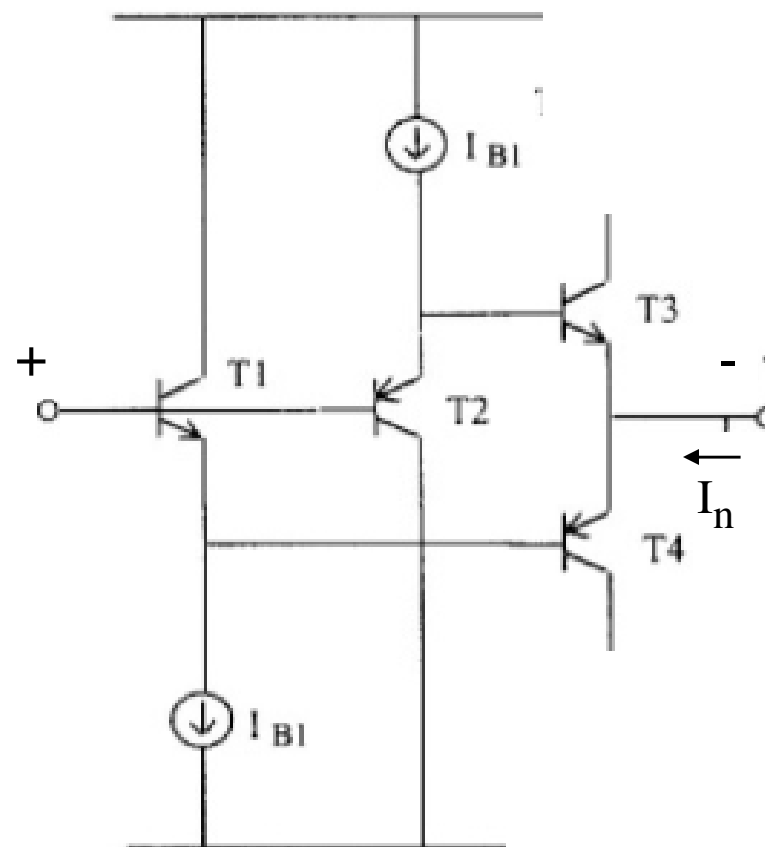
Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

- Ulazne impedanse CFA se znatno razlikuju:
 - Ulazna impedansa na $-$ ulazu (invertujućem ulazu) je vrlo mala, idealno jednaka nuli. Vrednost ove impedanse odgovara izlaznoj impedansi ulaznog bafera, Z_B . Mala impedansa na invertujućem ulazu omogućava uzorkovanje kontolišuće struje.
 - Ulazna impedansa na $+$ ulazu je velika i odgovara ulaznoj impedansi ulaznog bafera.
- Ulazni bafer je jedinični naponski pojačavač.

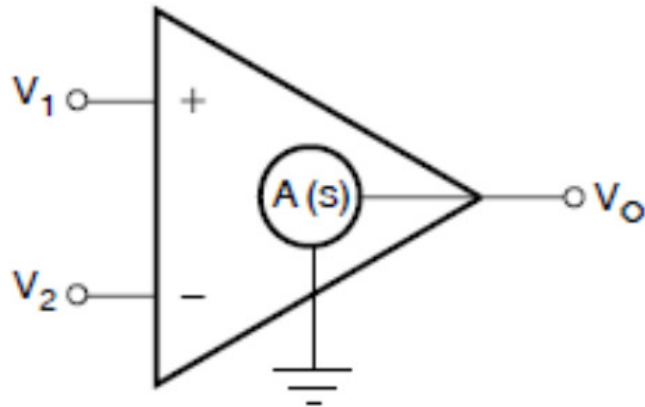

Principijelna šema bafera na ulazu

Ulazni bafer je pojačavač u klasi AB. Ovo kolo odlikuje se velikom brzinom rada. Primenjuje se klasa AB umesto klase B da bi se smanjila izobličenja. Zavisno od smera struje na invertujućem ulazu i_n vodiće npn ili pnp tranzistor u izlaznom stepenu bafera. Kada struja ističe vodi T3. Kada struja i_n utiče vodi T4.

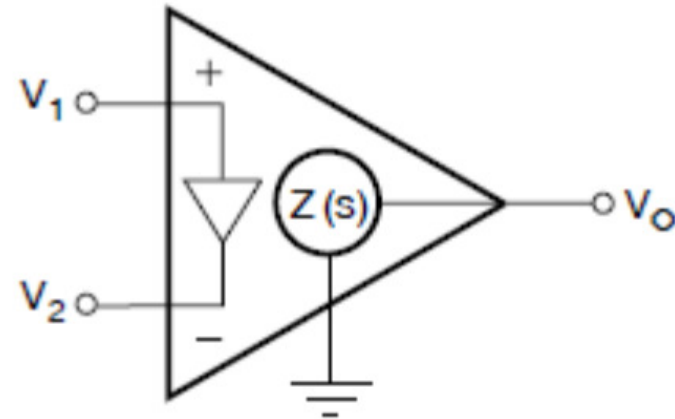

Poređenje operacionog pojačavača sa naponskom povratnom spregom i operacionog pojačavača sa strujnom povratnom spregom

Operacioni pojačavač sa naponskom povratnom spregom (VFA)

- Bolje DC performanse
- Dodatni stepen slobode pri izboru komponenata
- Niža vrednost šuma

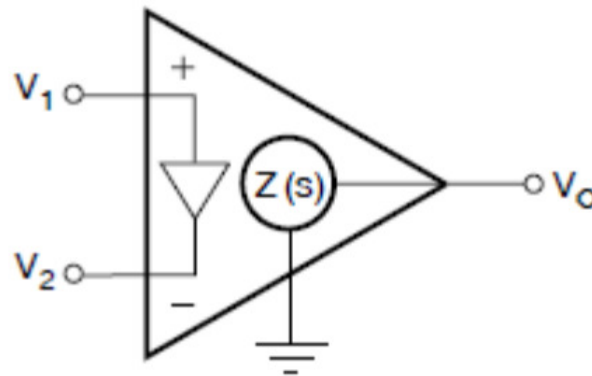

Operacioni pojačavač sa strujnom povratnom spregom (VFA)

- Veća brzina odziva na velike signale (Slew Rate)
- Veća širina propusnog opsega
- Manja izobličenja

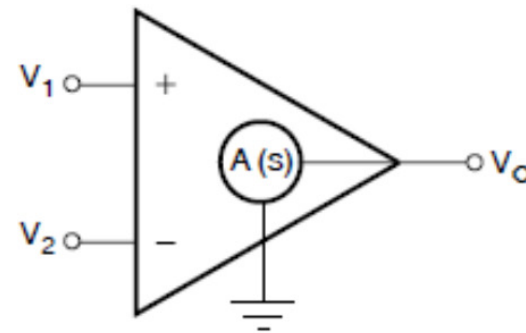
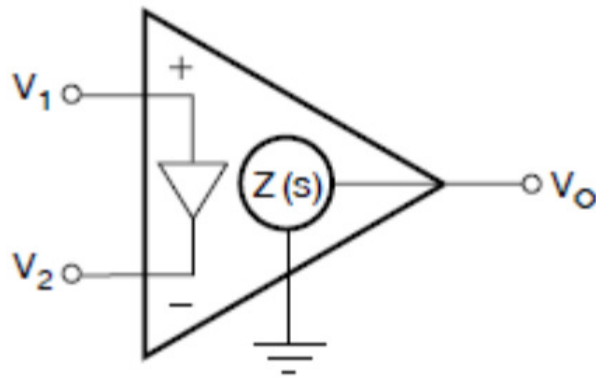
Poređenje VFA i CFA

- Najznačajnije prednosti CFA u odnosu na naponski operacioni pojačavač su:
 - Veća brzina odziva na velike signale (slew rate)
 - Veća širina popusnog opsega
 - Proizvod pojačanje propusni opseg nije konstantan.
 - Veća linearnost

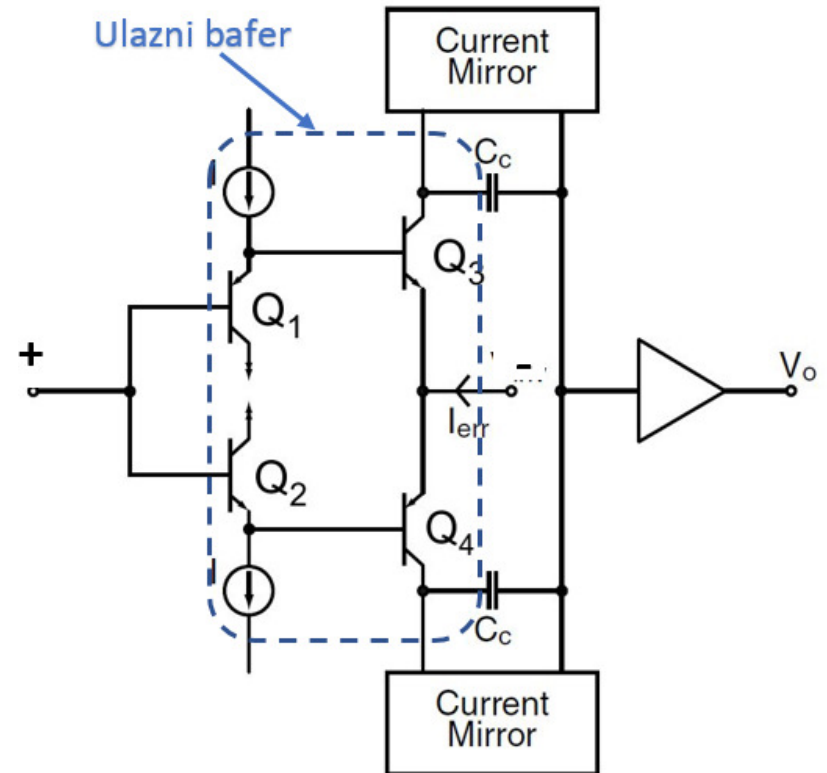
Poređenje VFA i CFA

- Nedostaci CFA u odnosu na naponski operacioni pojačavač su:
 - Lošije jednosmerne karakteristike (naponski i strujni ofset).
 - Manja fleksibilnost pri određivanju elemenata povratne sprege.
 - Lošije performanse sa stanovišta šuma.

Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

- Slew rate je određen maksimalnom strujom kojom se pune i prazne kompenzacione kapacitivnosti C_C . Vrednost ove struje odgovara maksimalnoj struji dva tranzistora ulaznog bafera (Q_3, Q_4).
- Maksimalna struja koju daje ulazni stepen operacionog pojačavača veća je kod CFA nego kod VFA kao posledica činjenice da:
 - Kod VFA ulazni stepen je diferencijalni pojačavač i maksimalna struja tranzistora u diferencijalnom paru je ograničena vrednošću izvora konstantne struje.
 - Kod CFA maksimalna struja kroz tranzistore ulaznog stepena određena je strujom koja teče na invertujućem ulazu. To praktično znači spoljnim komponentama (otpornikom R_F).

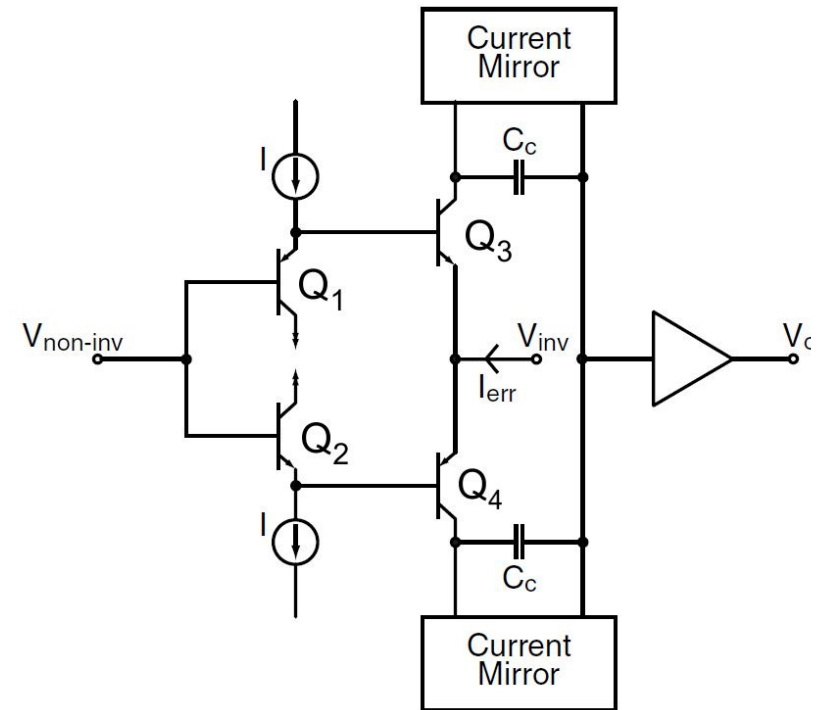
Maksimalna **struja punjenja** kompenzacionih kapacitivnosti C_C je **približno β puta veća** nego kod naponskih pojačavača. Ovo je posledica činjenice da su izvori konstantne struje povezani sa Q_1 i Q_2 koji su u kolu baze izlaznih tranzistora.

Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

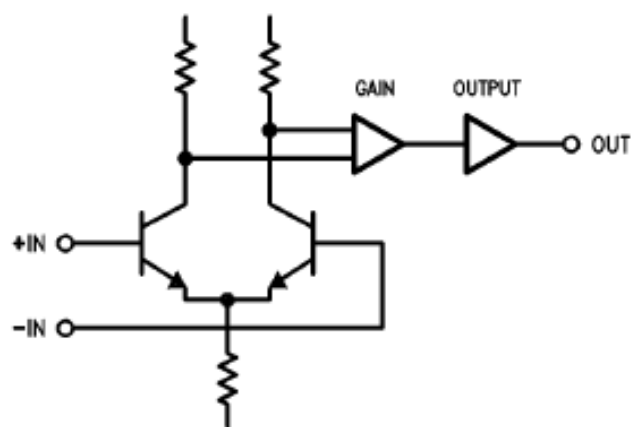
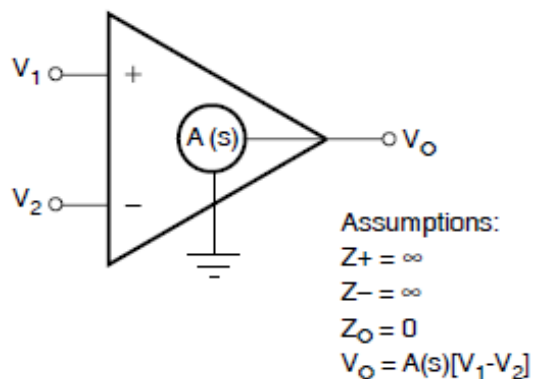
Transimpedansni operacioni pojačavači unose manja izobličenja nego standardni operacioni pojačavač.

Mala izobličenja postignuta su zahvaljujući dva faktora:

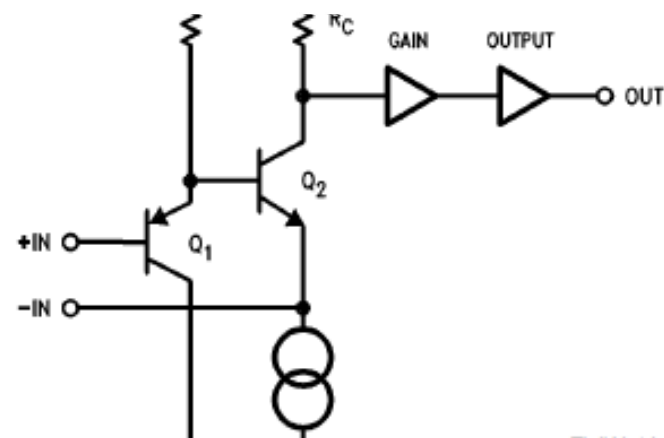
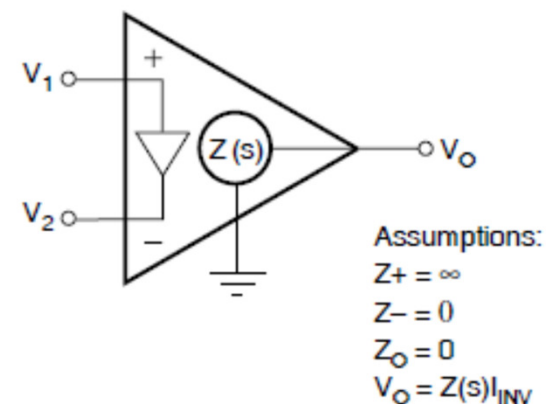
- Kolo osnovnog pojačavača (open loop amplifier) unosi mala izobličenja signala usled simetričnosti. U odnosu na svaki npn tranzistor (Q2 i Q3) postoji komplementarni pnp tranzistor (Q1 i Q4).
- Pri istoj frekvenciji CFA ima veće kružno pojačanje od VFA, što je posledica šireg propusnog opsega CFA. Ovo automatski znači i manja izobličenja kod CFA.

Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

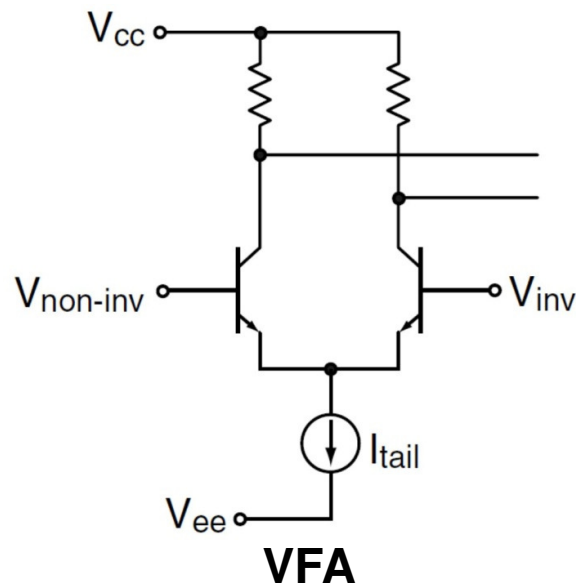

(VFA)

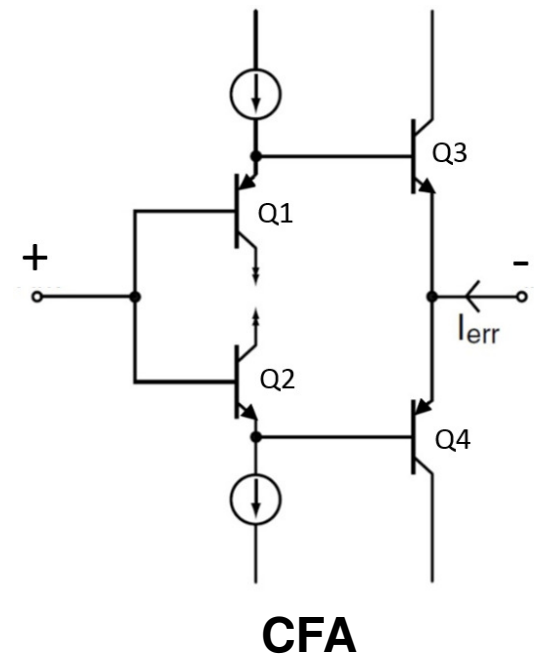

(CFA)

Poređenje jednosmernih karakteristika VFA i CFA

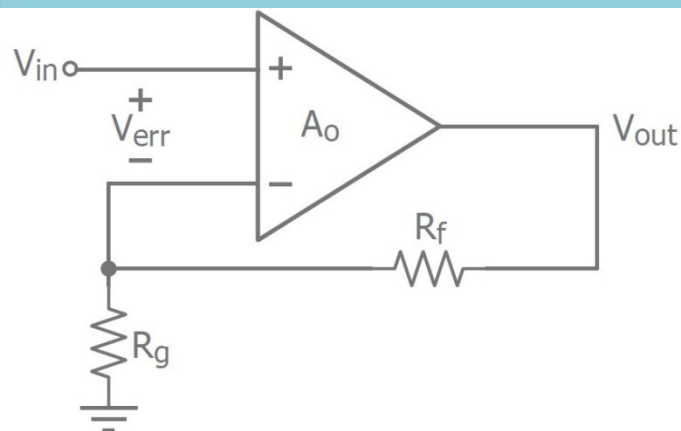

- Usled simetrije ulaznog kola koju čini diferencijalni pojačavač, O.P. ima dobre jednosmerne karakteristike.
- Nema naponskog niti strujnog ofseta ukoliko su tranzistori diferencijalnog para idealno upareni.
- Varijacije struja baza koje nastaju usled promene napajanja (PSRR), promene radne tačke (CMRR), temperature (drift) ili starenja su približno jednake u oba ulazna tranzistora.

- Ulazni pristup nije simetričan. Ulazna struja na + ulazu (ulaz bafera) jednaka je razlici struja npn i pnp tranzistora (teško se uparava).
- Neujednačenost struja polarizacija na ulazima.
- Nenulta vrednost naponskog ofseta.

Granična frekvencija kola sa povratnom spregom

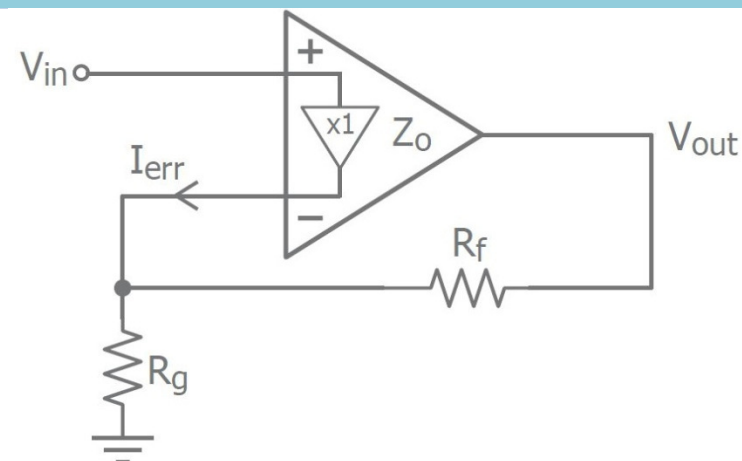

$$V_{out} = A(s) \cdot V_{err}$$

$$V_{err} = V_{in} - V_{out} \cdot \left(\frac{R_g}{R_f + R_g} \right) = V_{in} - V_{out} \cdot \beta$$

$$\beta = \frac{R_g}{R_f + R_g} \quad \text{Koeficijent povratne sprege}$$

$$\frac{V_{out}}{V_{in}} = \frac{A(s)}{1 + A(s) \cdot \beta} = \frac{1}{\beta} \frac{1}{1 + \frac{1}{A(s) \cdot \beta}}$$

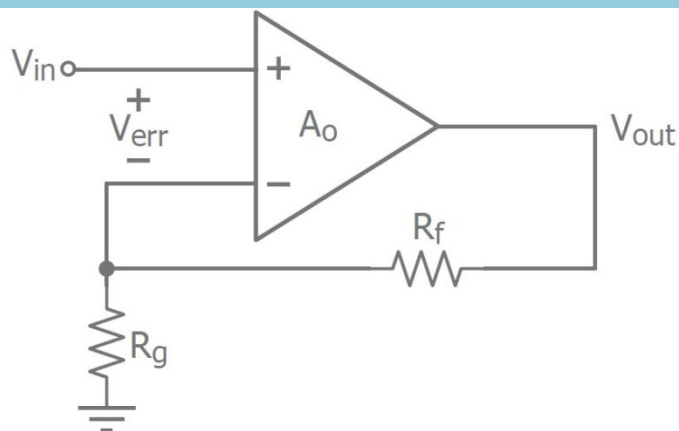
$$V_{out} = Z(s) \cdot I_{err}$$

$$\frac{V_{in}}{R_g} + \frac{V_{in} - V_{out}}{R_f} - I_{err} = 0$$

$$\frac{V_{out}}{V_{in}} = \left(1 + \frac{R_f}{R_g} \right) \cdot \frac{1}{1 + \frac{R_f}{Z(s)}}$$

- Pod dejstvom negativne povratne sprege menja se napon na izlazu operacionih pojačavača Vout na takav način da:
 - Kod VFB smanjuje napon na ulazu V_{err} (kod idealnog pojačavača jednak je nuli)
 - Kod CFB smanjuje struju na invertujućem ulazu I_{err} (kod idealnog pojačavača je jednaka nuli)

Granična frekvencija kola sa povratnom spregom

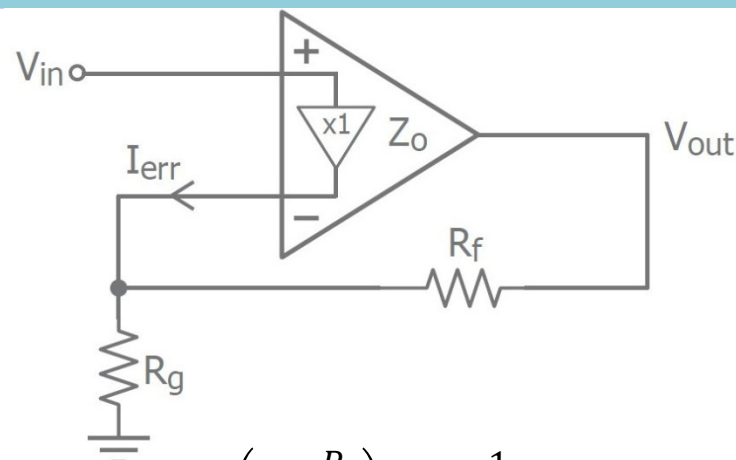

$$A_{CL}(j\omega) = \frac{A(j\omega)}{1 + A(s) \cdot \beta}$$

$$A_{CL0} = \lim_{A_o \rightarrow \infty} \frac{A_o}{1 + A_o \cdot \beta} = \frac{1}{\beta}$$

$$A_{CL0} = \frac{1}{\beta} = \frac{R_f + R_g}{R_g}$$

A_{CL0} (CL - closed loop gain) je jednosmerno pojačanje kola sa povratnom spregom kada je operacioni pojačavač idealan.

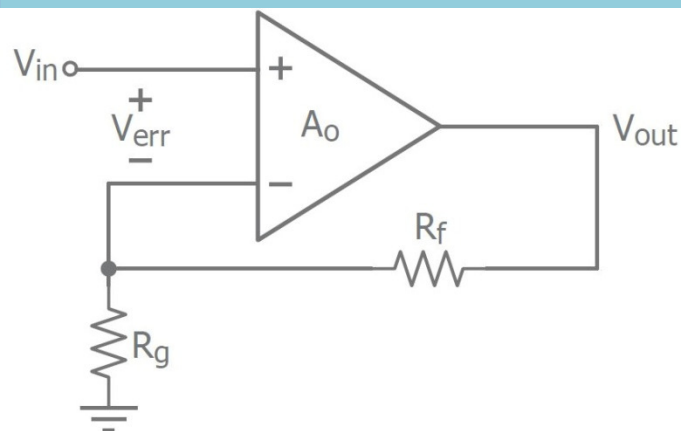
$$A_{CL}(j\omega) = \left(1 + \frac{R_f}{R_g}\right) \cdot \frac{1}{1 + \frac{R_f}{Z_T(j\omega)}}$$

$$A_{CL0} = \lim_{Z_{T0} \rightarrow \infty} \left(1 + \frac{R_f}{R_g}\right) \cdot \frac{1}{1 + \frac{R_f}{Z_{T0}}}$$

$$A_{CL0} = \frac{R_f + R_g}{R_g}$$

A_{CL0} je jednosmerno pojačanje kola sa povratnom spregom kada je transimpedansni operacioni pojačavač idealan.

Granična frekvencija kola sa povratnom spregom

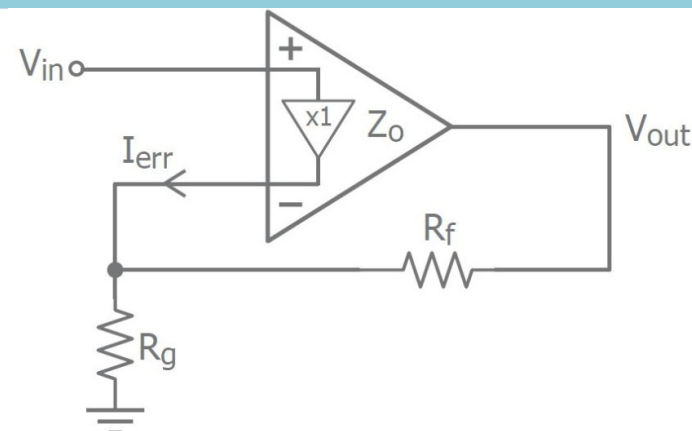

$$A_{CL}(j\omega) = \frac{A_{CL0}}{1 + \frac{A_{CL0}}{A(j\omega)}} \quad A(j\omega) = \frac{A_0}{1 + j \frac{\omega}{\omega_0}}$$

$$A_{CL}(j\omega) = \frac{A_{CL0}}{1 + \frac{A_{CL0}}{A_0} + j \frac{\omega \cdot A_{CL0}}{A_0 \cdot \omega_0}} \approx \frac{A_{CL0}}{1 + j \frac{\omega}{\omega_{3dB}}}$$

$$\omega_{3dB} = \frac{\omega_0 A_0}{A_{CL0}}$$

Granična frekvencija kola sa povratnom spregom ω_{3dB} inverzno je proporcionalna jednosmernom pojačanju kola sa povratnom spregom A_{CL0} .

$$A_{CL}(j\omega) = \frac{A_{CL0}}{1 + \frac{R_f}{Z(j\omega)}} \quad Z(j\omega) = \frac{Z_0}{1 + j \frac{\omega}{\omega_0}}$$

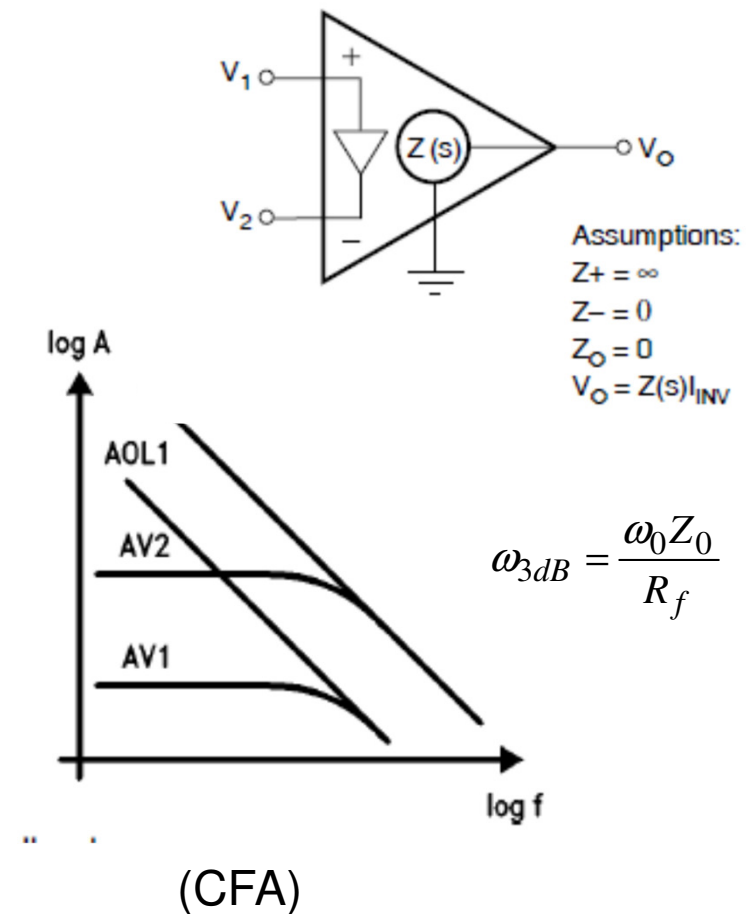
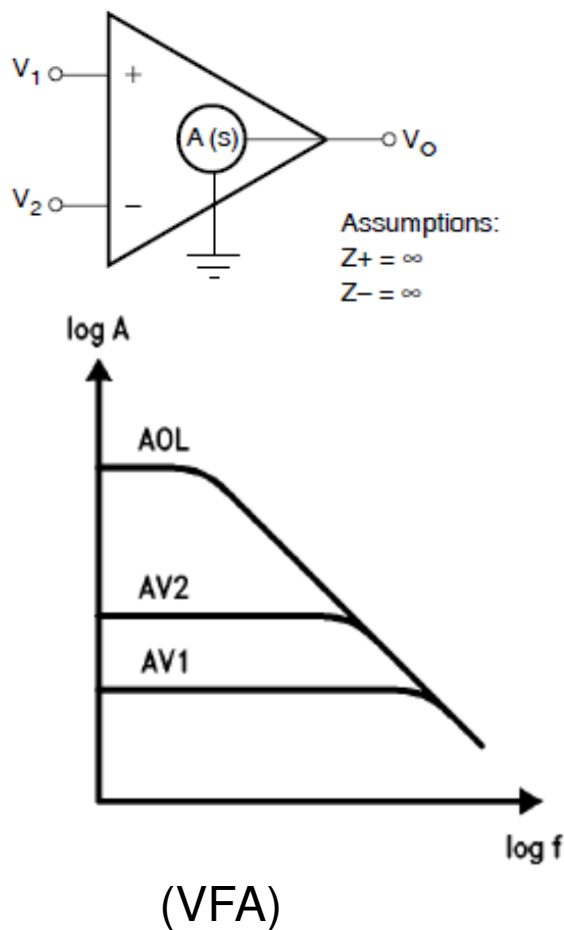
$$A_{CL}(j\omega) = \frac{A_{CL0}}{1 + \frac{R_f}{Z_0} + j \frac{\omega \cdot R_f}{\omega_0 \cdot Z_0}} \approx \frac{A_{CL0}}{1 + j \frac{\omega}{\omega_{3dB}}}$$

$$\omega_{3dB} = \frac{\omega_0 Z_0}{R_f}$$

Granična frekvencija kola sa povratnom spregom ω_{3dB} zavisi od otpornika koji povezuje izlaz i invertujući ulaz pojačavača R_f .

Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

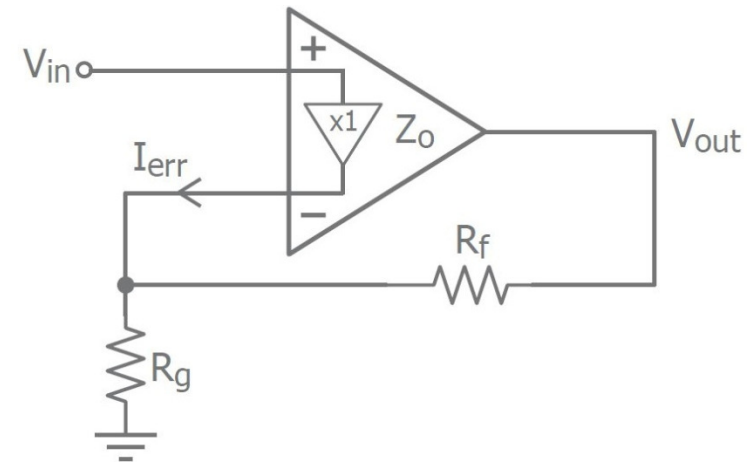
Kod standardnih operacionih pojačavača proizvod pojačanja i propusnog opsega je konstantan. Veće pojačanje kola sa povratnom spregom znači manju frekvenciju propusnog opsega i obrnuto. $A_{CL0}\omega_{3dB} = \omega_0 A_0$

Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

$$\omega_{3dB} = \frac{\omega_0 Z_0}{R_f}$$

Propusni opseg zavisi od otpornika u povratnoj sprezi R_f

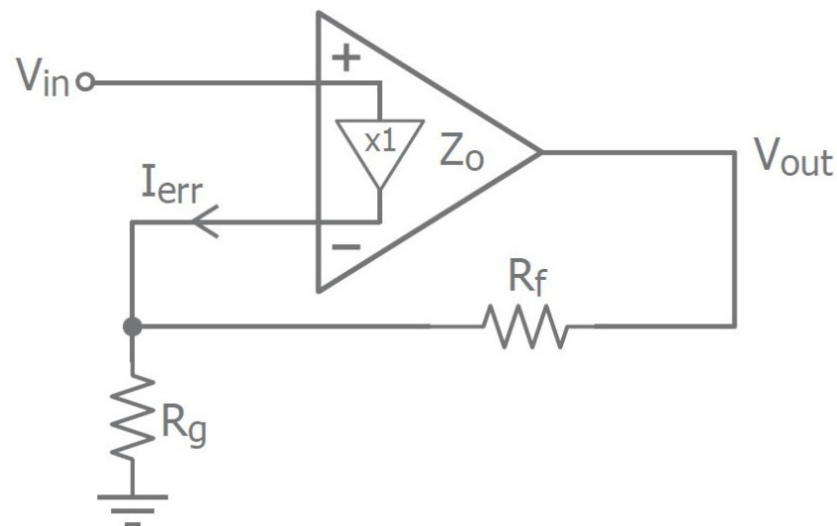

R_f se ne može proizvoljno menjati.

- Za svaki CFA se navodi preporučena vrednost za otpornik u povratnoj sprezi, R_f . Za ovu vrednost otpornosti dobija se maksimalni propusni opseg kola koje je stabilno.
- Ukoliko se poveže veći otpornik od propisanog smanjiće se propusni opseg.
- Ukoliko se poveže manja otpornost od propisane smanjuju se margine faze i kolo može postati nestabilno.

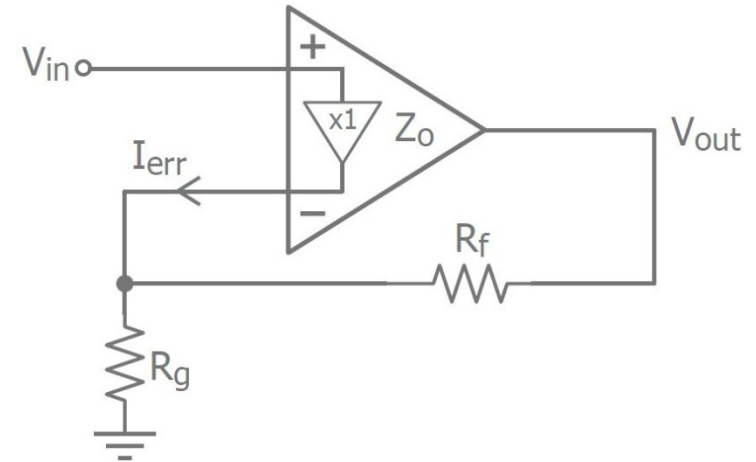
Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

- Impedansa u povratnoj sprezi (između izlaza i invertujućeg ulaza) određuje propusni opseg a samim tim i stabilnost pojačavača. Ona bi zbog stabilnosti trebala da bude otporna, nikako kapacitivna.
- Ukoliko je kolo nestabilno usled kapacitivnog opterećenja ili nekog drugo razloga treba povećati vrednost otpornosti u povratnoj sprezi R_f . Kao posledica povećanja R_f sužava se propusni opseg.

Jednosmerno pojačanje neinvertujućeg pojačavača

$$A_{CL0} = 1 + \frac{R_f}{R_g}$$

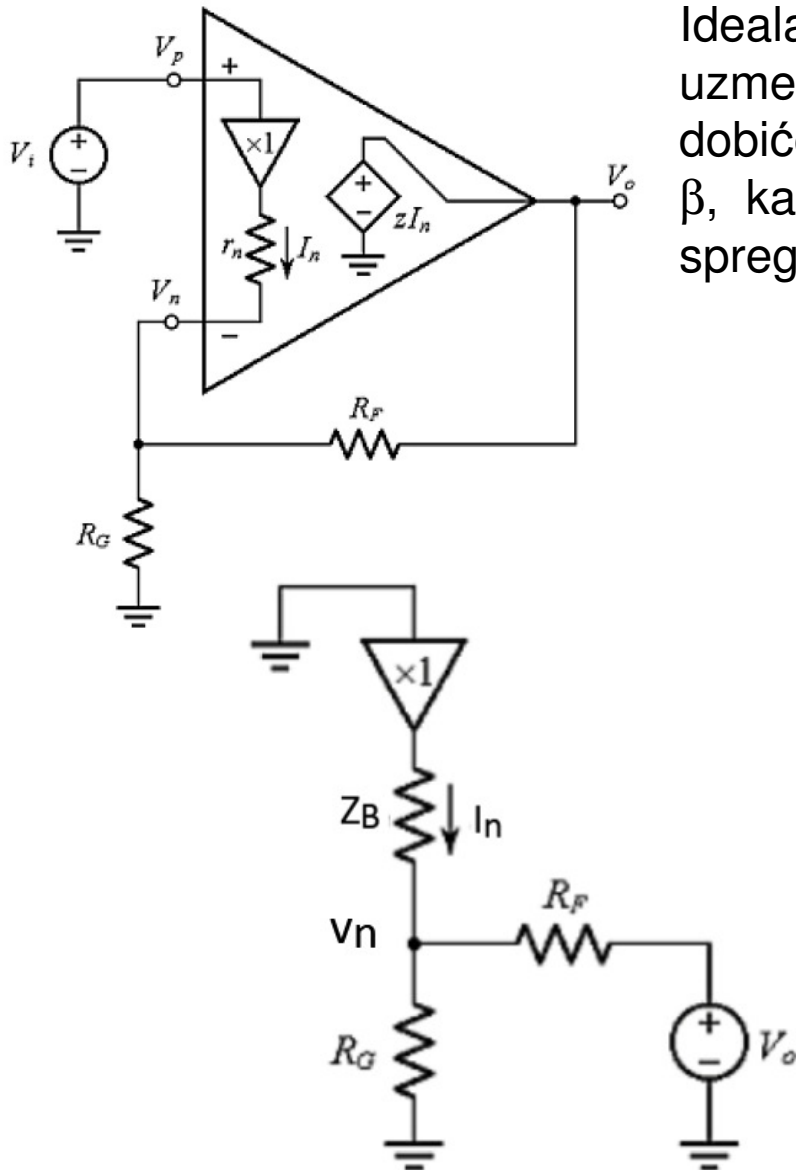

Jednosmerno pojačanje se može podesiti otpornikom R_g . Zato se ovaj otpornik obično naziva pojačavački otpornik (gain resistor). Ukoliko je potrebno povećati pojačanje treba smanjiti otpornost povezanu sa invertujućim ulazom R_g .

R_g se može menjati u širokim granicama bez većeg uticaja na graničnu frekvenciju i stabilnost pojačavača. Pri tome treba voditi računa o sledećem:

- Pri suviše malo pojačanju R_g ima veliku vrednost i tada se usled postojanja parazitnih kapacitivnosti pomera granična frekvencija
- Pri suviše velikom pojačanju R_g ima malu vrednosti koja se približava vrednosti izlazne impedanse ulaznog bafera usled čega dolazi do deljenja struja i smanjenja pojačanja.

Uticaj izlazne impedanse bafera na graničnu frekvenciju

Idealan bafer ima nultu izlaznu otpornost. Ukoliko uzmemo u obzir izlaznu impedansu ulaznog bafera dobićemo tačniji izraz za koeficijent povratne sprege β , kao i za graničnu frekvenciju kola sa povratnom spregom ω_{3dB} .

$$\frac{V_n - V_o}{R_F} + \frac{V_n}{R_G} + \frac{V_n}{Z_B} = 0$$

$$I_n = -\frac{V_n}{Z_B}$$

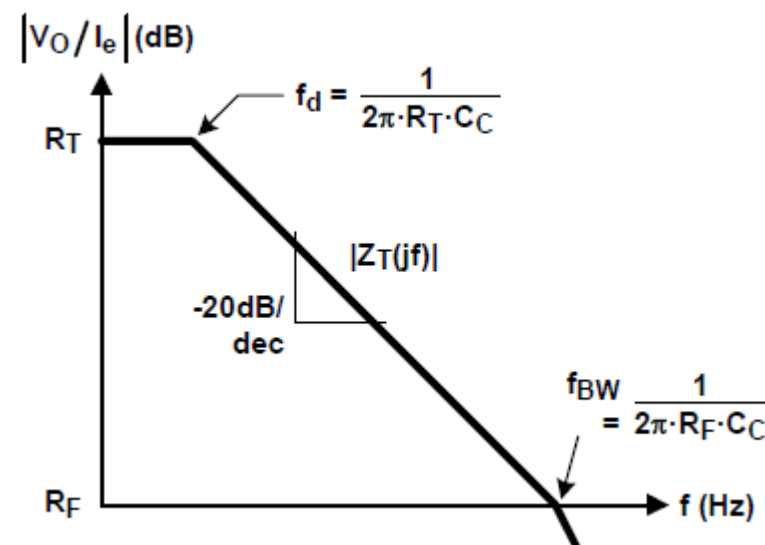
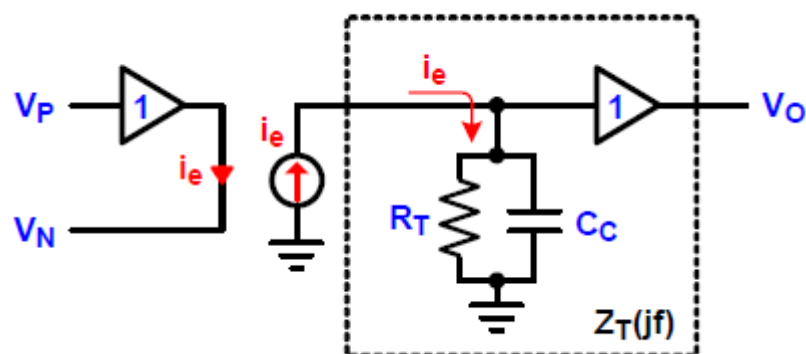
$$\beta' = \frac{I_n}{V_o} = -\frac{1}{R_F + Z_B \cdot \left(1 + \frac{R_F}{R_G}\right)}$$

$$\omega_{3dB} \approx \omega_o \cdot Z_o \cdot \beta'$$

$$\omega_{3dB} = \omega_o \cdot Z_o \cdot \frac{1}{R_F + Z_B \cdot \left(1 + \frac{R_F}{R_G}\right)}$$

Granična frekvencija CFA bez povratne sprege

Frekvencijska karakteristika operacionog pojačavača sa strujnom povratnom spregom ima dominantan pol kreiran kompenzacionom kapacitivnošću C_C . Frekvencija dominantnog pola jednaka je recipročnoj vrednosti proizvoda R_T i C_C , gde je R_T ulazna otpornost izlaznog bafera.

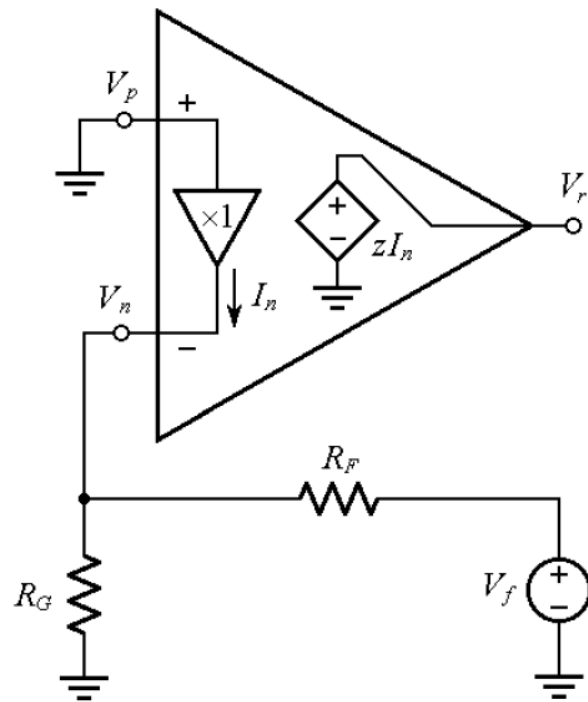

$$Z_T(s) = \frac{V_o}{I_n} = \frac{R_T}{1 + s \cdot C_C \cdot R_T}$$

$$\omega_o = \frac{1}{2 \cdot \pi \cdot R_T \cdot C_C}$$

Frekvencija dominantnog pola transimpedanse

Kružno pojačanje

Kružno pojačanje kola se može odrediti i tako što se prekine kolo povratne sprege i u pravcu prostiranja signala postavi testni generator V_T . Odnos napona na mestu prekida i testnog generatora predstavlja kružno pojačanje.

Ukoliko smatramo da je bafer idealan potencijal na invertujućem ulazu biće jednak nuli i samim tim neće teći struja kroz otpornik R_G .

$$V_n = V_p = V_{in} = 0$$

$$I_n = \frac{V_n}{R_G} + \frac{V_n - V_t}{R_F} = -\frac{V_t}{R_F}$$

$$T(s) = \left. \frac{V_o}{V_t} \right|_{V_{in} = 0} = Z_T(s) \cdot I_n = -\frac{Z_T(s)}{R_F}$$

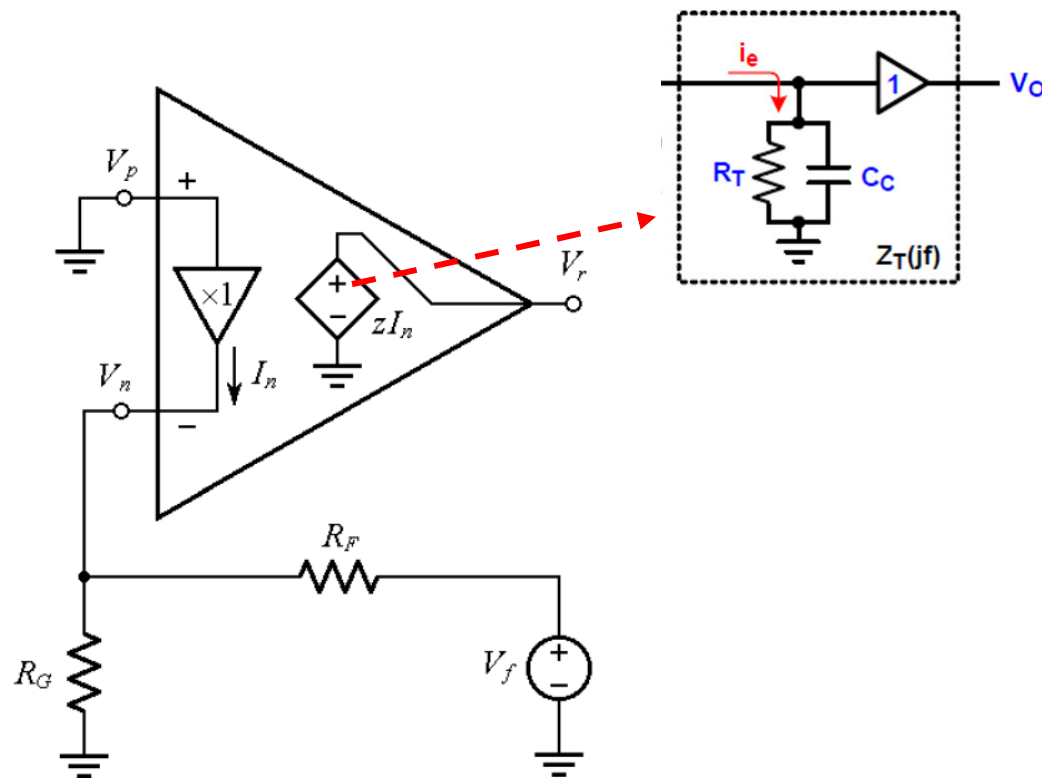
Koeficijent povratne sprege ovog kola je:

$$\beta = \frac{I_n}{V_T} = -\frac{1}{R_F}$$

$$\beta = -\frac{1}{R_F}$$

$$T(s) = -\frac{Z_T(s)}{R_F}$$

Kružno pojačanje

Transimpedansa predstavlja ulaznu impedansu izlaznog bafera. Ova impedansa se može prikazati kao paralelna veza otpornosti, R_{eq} , i kapacitivnosti, C_{eq} .

$$Z_T(s) = \frac{V_o}{I_n} = \frac{R_T}{1 + s \cdot C_C \cdot R_T}$$

$$T(s) = -\frac{Z_T}{R_F} = -\frac{R_T}{R_F} \cdot \frac{1}{1 + s \cdot C_C \cdot R_T}$$

$$T(s) = \frac{T_o}{1 + s \cdot \frac{s}{\omega_o}}$$

$$T_o = -\frac{R_T}{R_F} \quad \omega_o = \frac{1}{C_C \cdot R_T}$$

Koeficijent povratne sprege ovog kola je:

$$\beta = \frac{I_n}{V_T} = -\frac{1}{R_F}$$

$$\beta = -\frac{1}{R_F}$$

ω_{3dB} je granična frekvencija kružnog pojačanja i istovremeno granična frekvencija osnovnog pojačavača.

Kružno pojačanje

Kružno pojačanje

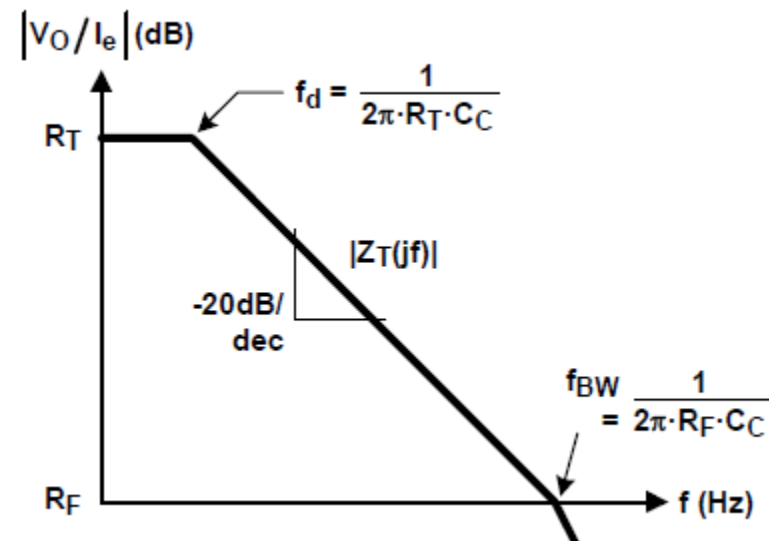
$$T(s) = \frac{R_T}{R_F} \cdot \frac{1}{1 + j\omega/\omega_o}$$

Kružno pojačanje na frekvencijama mnogo većim od kružnog pojačanja:

$$\omega \gg \omega_{p1} \Rightarrow |T(j\omega)| \approx \frac{R_T}{R_F} \cdot \frac{1}{j \cdot \omega_o}$$

$$|T(j\omega)| = 1 \Rightarrow \omega_{GB} = \frac{1}{C_C \cdot R_F}$$

Frekvencija jediničnog kružnog pojačanja

Stabilnost kola sa CFA

Stabilnost kola sa povratnom spregom zavisi od kružnog pojačanja a ne zavisi od ulaznog signala. Parametri operacionog pojačavača koji utiču na kružno pojačanje su transimpedansa Z_T i izlazna impedansa ulaznog bafera Z_B . Od spoljnjih komponenti dominantan uticaj ima otpornost koja povezuje izlaz i invertujući ulaz R_F .

$$|T(j\omega)|[dB] = 20 \cdot \log|Z_T(j\omega) \cdot \beta|$$

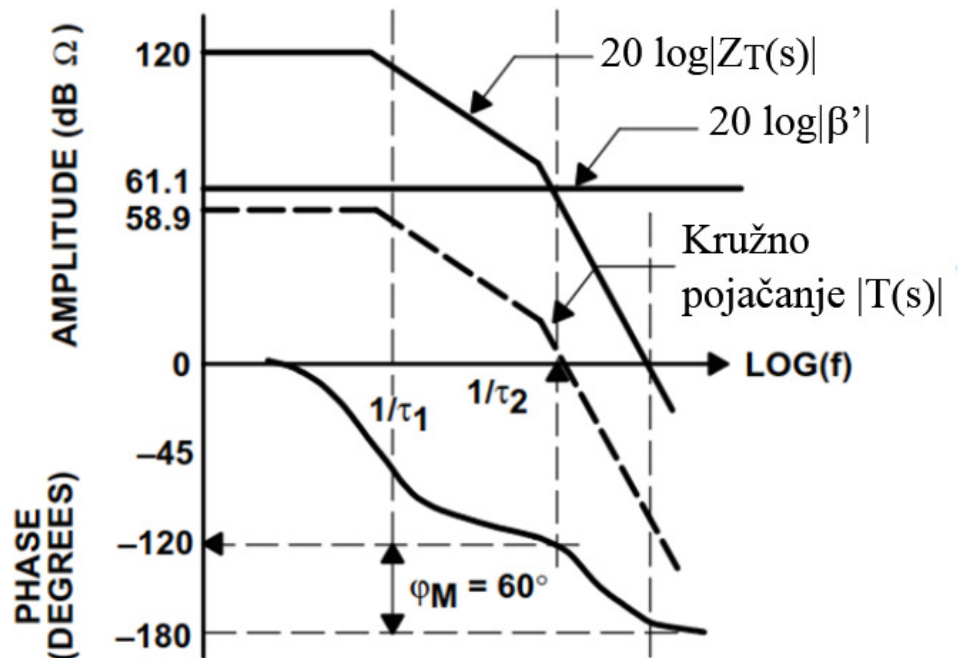
$$\arg\{T(j\omega)\} = \arg\{Z_T(j\omega)\}$$

$$Z_T(s) = \frac{Z_{T0}}{\left(1 + \frac{s}{\omega_{p1}}\right)\left(1 + \frac{s}{\omega_{p2}}\right)}$$

Koeficijent povratne sprege β ne utiče na položaj polova niti na faznu karakteristiku. Što je veća vrednost koeficijenta povratne sprege β , manja je frekvencija jedničnog pojačanja ω_T , a samim tim manja je margina faze, odnosno kolo je nestabilnije.

$$|T(j\omega_t)| = 1 \quad \phi_m = \arg\{T(j\omega_t)\} + 180^\circ$$

$$\beta \nearrow \quad \omega_T \searrow \quad \arg\{T(j\omega_T)\} \searrow \quad \phi_m \searrow$$

Stabilnost kola sa CFA

Što je veća vrednost R_F kolo je stabilnije jer se smanjuje frekvencija jediničnog kružnog pojačanja i povećava margina faze. Sa druge strane umanjnjem otpornosti R_F sužava se propusni opseg, što se vidi iz izraza za graničnu frekvenciju kola sa povratnom spregom. Optimalna vrednost R_F predstavlja kompromis između širine propusnog opsega i stabilnosti. Preporučena vrednost otpornosti R_F zadaje se od strane proizvođača integrisanog kola.

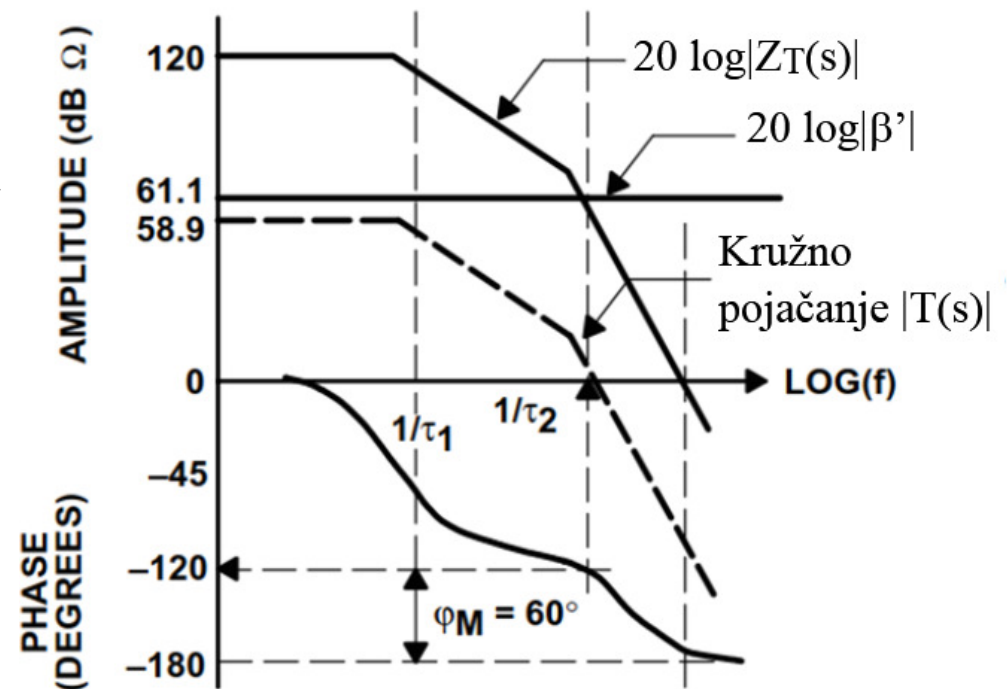
$$\beta = 1/R_F$$

$$20 \cdot \log|T(j\omega)| = 20 \cdot \log|Z_T(j\omega)| - 20 \cdot \log R_F$$

Tačniji izraz za koeficijent povratne sprege uzima u obzir i uticaj nenulte vrednosti izlazne impedanse ulaznog bafera, Z_B . Vrednost ove impedanse se povećava sa porstom frekvencije i ima uticaj samo pri dovoljno visokim frekvencijama.

$$\beta' = \frac{1}{R_F + Z_B \cdot \left(1 + \frac{R_F}{R_G}\right)}$$

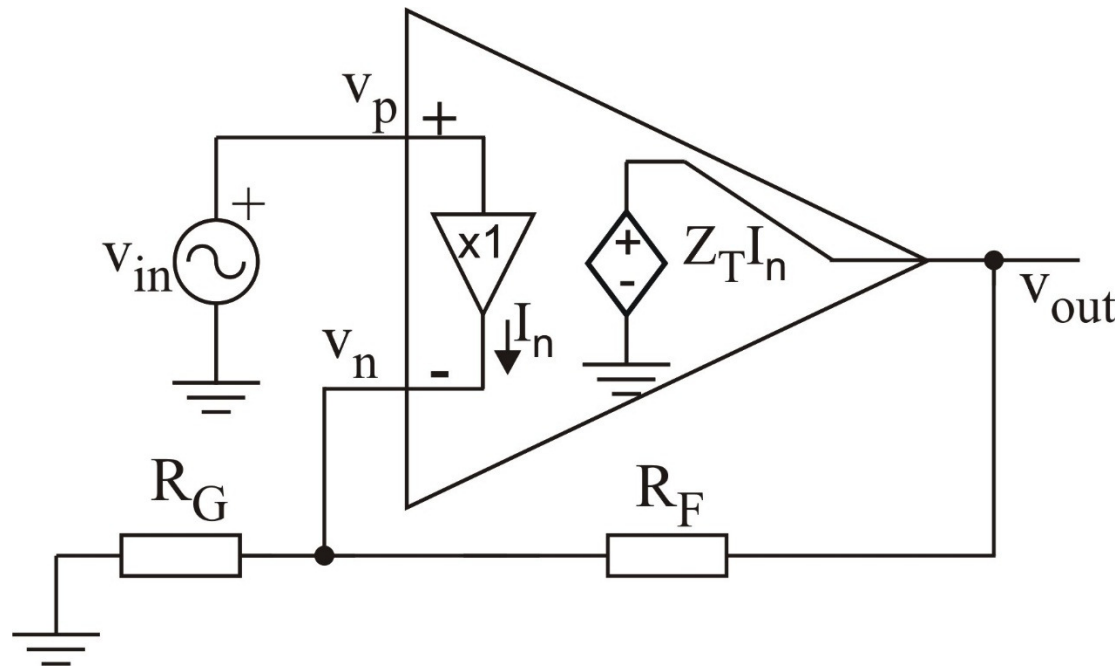
$$20 \cdot \log|A \cdot \beta'| = 20 \cdot \log|Z_T| - 20 \cdot \log\beta'$$

Neninvertujući pojačavač realizovan sa CFA

Kolo nenvertujućeg pojačavača ima istu strukturu kao pojačavač realizovan primenom standardnog operacionog pojačavača koji koristi naponsku povratnu spregu. Analitički zraz za idealno pojačanje ova dva kola takođe se ne razlikuje. Neophodani uslovi da se dobije idealna vrednost pojačanja kola sa povratnom spregom su da:

- Transimpedansa ima veliku vrednost, $Z_T \rightarrow \infty$
- Izlazna impedansa ulaznog bafera Z_B bude zanemariva, $Z_B = 0$.

$$\frac{V_n}{R_G} + \frac{V_n - V_{out}}{R_F} = I_n$$

$$V_n = V_{in} - Z_B \cdot I_n \approx V_{in}$$

$$V_{out} = Z_T \cdot I_n$$

$$\frac{V_{out}}{V_{in}} = \frac{Z_T \cdot (R_F + R_G)}{R_G \cdot (Z_T + R_F)}$$

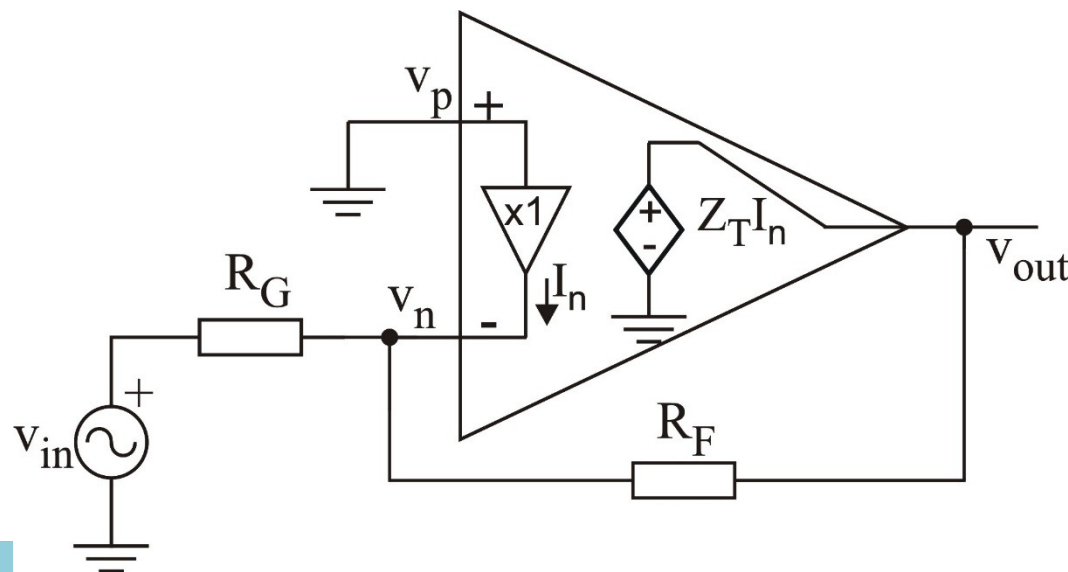
$$A_{CL0} = \frac{1 + \frac{R_F}{R_G}}{1 + \frac{R_F}{Z_T}}$$

$$A_{CL0} = \lim_{Z_T \rightarrow \infty} A_n = 1 + \frac{R_F}{R_G}$$

Invertujući pojačavač realizovan sa CFA

Kolo invertujućeg pojačavača ima istu strukturu kao pojačavač realizovan primenom standardnog operacionog pojačavača sa naponskom povratnom spregom. Ovo kolo rede se koristi u odnosu na neinvertujući pojačavač jer je teže uskladiti vrednosti komponenata. Neophodani uslovi za dobijanje idealnog pojačanja kola sa povratnom spregom su kao kod neinvertujućeg pojačavača: $Z_T \rightarrow \infty$ i $Z_B \rightarrow 0$.

Zadovoljavajuća vrednost pojačanja može se postići podešavanjem otpornika R_F i R_G . Za otpornik R_F se usvaja unapred zadata vrednost jer od nje zavisi stabilnost kola. Vrednosti otpornosti R_G nebi trebala da bude suviše mala jer u tom slučaju dolazi do izražaja izlazna impedansa ulaznog bafera Z_B .

$$\frac{V_n - V_{in}}{R_G} + \frac{V_n - V_{out}}{R_F} = I_n$$

$$V_n = V_{in} - Z_B \cdot I_n \approx V_{in}$$

$$V_{out} = Z \cdot I_n$$

$$\frac{V_{out}}{V_{in}} = - \frac{Z \cdot R_F}{R_F \cdot R_G + Z \cdot R_G}$$

$$A_{CL} = \frac{-\frac{R_F}{R_G}}{1 + \frac{R_F}{Z}}$$

$$A_{CLid} = \lim_{Z \rightarrow \infty} A_{CL} = -\frac{R_F}{R_G}$$

Uticaj kapacitivnosti na invertujućem ulazu na graničnu frekvenciju

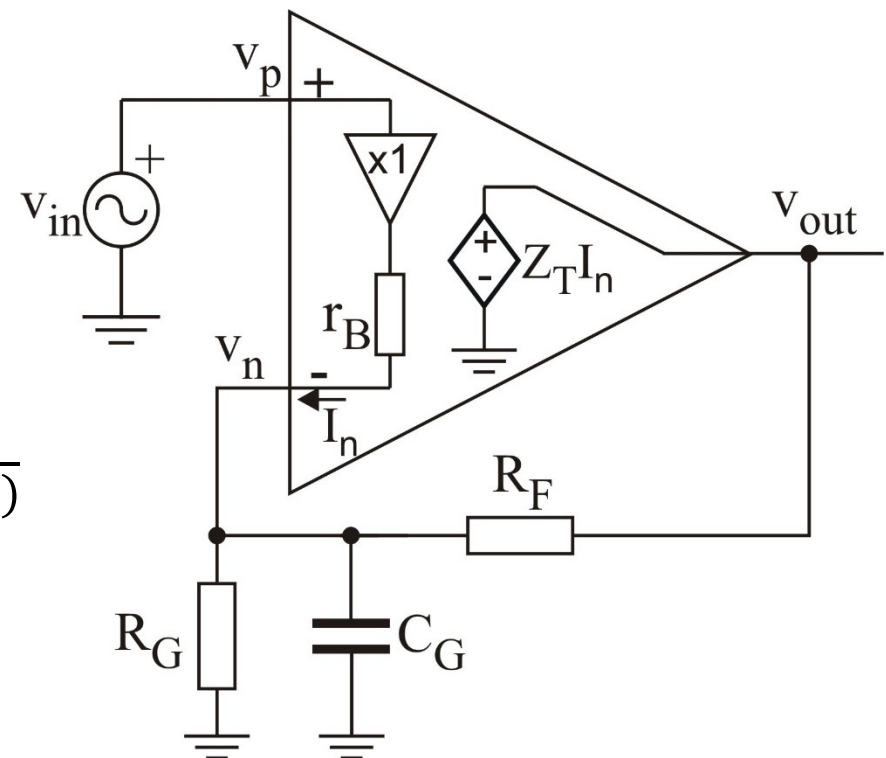
Kapacitivnost između pojačavačkog otpornika R_G i mase uvodi novi pol u frekvencijsku karakteristiku kružnog pojačanja. Na osnovu analitičkog izraza za taj pol sledi da će izlazna otpornost bafera R_B imati dominantan uticaj na položaj pola (jer je $R_B \ll R_F$ i $R_B \ll R_G$). Ovo nije povoljna situacija jer se na izlaznu otpornost bafera, koja je posledica proizvodnih tolerancija integrisanog kola, ne može uticati. Pri većoj vrednosti kapacitivnosti C_G novonastali pol može da se približi frekvenciji jedničnog kružnog pojačanja što će prouzrokovati umanjeње margine faze i nestabilnost.

$$Z_G = \frac{R_G \cdot \frac{1}{s \cdot C_G}}{R_G + \frac{1}{s \cdot C_G}} = \frac{R_G}{1 + s \cdot C_G \cdot R_G}$$

$$\beta' = \frac{1}{R_F + r_B \cdot \left(1 + \frac{R_F}{Z_G}\right)} \quad r_B \ll R_F, R_G$$

$$\beta' = \frac{Z_T(s)}{R_F + r_B \cdot \left(1 + \frac{R_F}{R_G}\right)} \cdot \frac{1}{1 + s \cdot C_G \cdot (r_B || R_F || R_G)}$$

$$T(s) = Z_T(s) \cdot \beta' \approx \frac{Z_T(s)}{R_F} \cdot \frac{1}{1 + s \cdot C_G \cdot r_B}$$

Uticaj kapacitivnosti između izlaza i invertujućeg ulaza na graničnu frekvenciju

Ukoliko u kolu postoji kapacitivnost u paraleli sa otpornikom u povratnoj sprezi R_F , koeficijent povratne sprege će postati frekvencijski zavistan i sadržaće jedan pol i jednu nulu. Frekvencija nule je manja od frekvencije pola (jer je $r_B \ll R_F$).

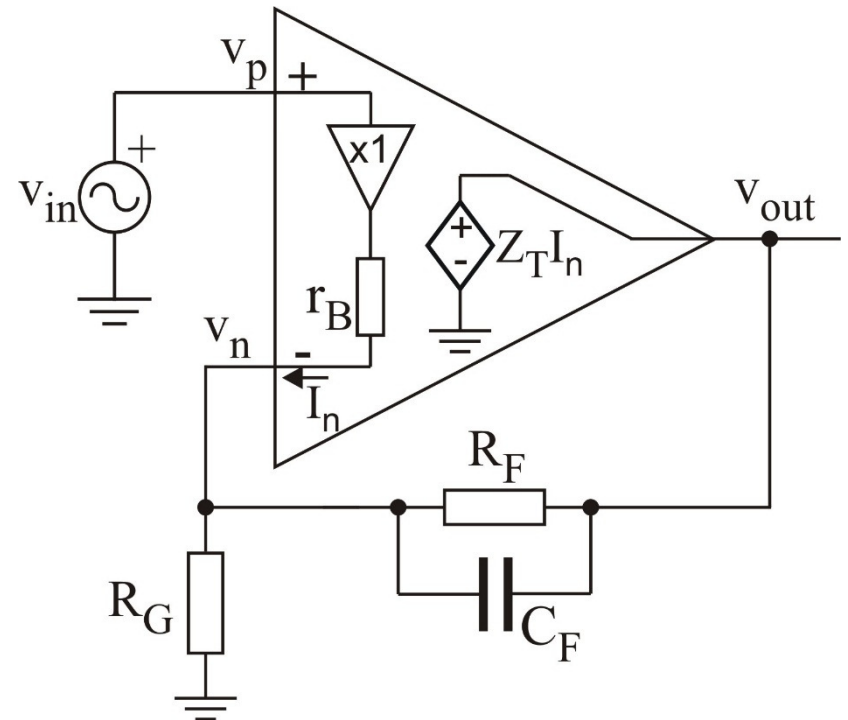
$$Z_F = \frac{R_F \cdot \frac{1}{s \cdot C_F}}{R_F + \frac{1}{s \cdot C_F}} = \frac{R_F}{1 + s \cdot C_F \cdot R_F}$$

Nakon što se R_F zameni sa Z_F u izrazu za koeficijent povratne sprege dobja se:

$$\beta' = \frac{1}{Z_F + r_B \cdot \left(1 + \frac{Z_F}{R_G}\right)}$$

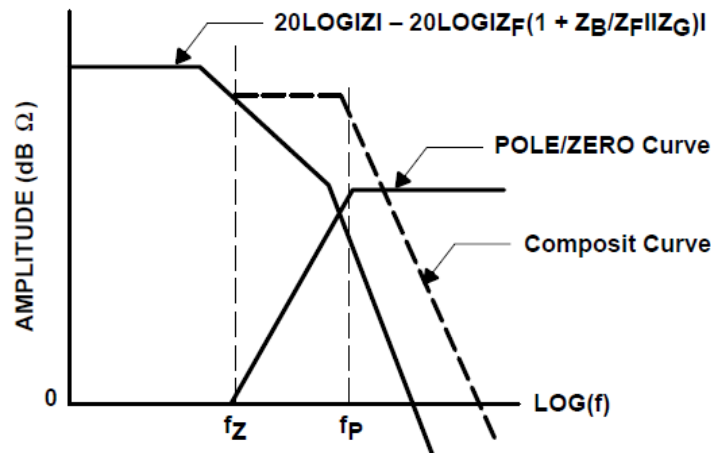
$$\beta' = \frac{Z_T(s)}{R_F + r_B \cdot \left(1 + \frac{R_F}{R_G}\right)} \cdot \frac{1 + s \cdot C_F \cdot R_F}{1 + s \cdot C_F \cdot (r_B || R_F || R_G)}$$

$$T(s) = Z_T(s) \cdot \beta' \approx \frac{Z_T(s)}{R_F} \cdot \frac{1 + s \cdot C_F \cdot R_F}{1 + s \cdot C_F \cdot r_B}$$

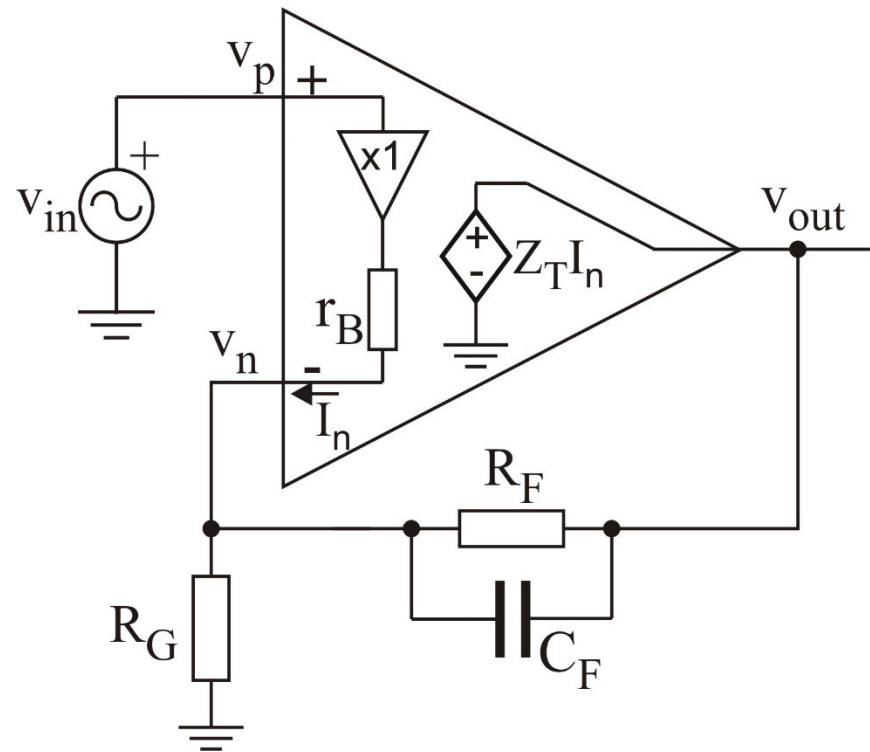
Uticaj kapacitivnosti između izlaza i invertujućeg ulaza na graničnu frekvenciju

Pod dejstvom nule i pola povećava se frekvencija na kojoj je moduo kružnog pojačanja jednak jedinici, $|T(j\omega_t)|=1$. Odavde sledi da će margina faze biti manja i da će kolo biti manje stabilno.

$$T(s) \approx \frac{Z_T(s)}{R_F} \cdot \frac{1 + s \cdot C_F \cdot R_F}{1 + s \cdot C_F \cdot r_B}$$

$$T(s) \approx \frac{Z_T(s)}{R_F} \cdot \frac{1 + \frac{s}{\omega_z}}{1 + \frac{s}{\omega_p}}$$

Frekvencija nule

$$\omega_z = \frac{1}{C_F \cdot R_F}$$

Frekvencija pola

$$\omega_p = \frac{1}{C_F \cdot R_B}$$

Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

Kada su istovremeno prisutne kapacitivnost između invertujućeg ulaza i mase, C_G , i kapacitivnosti paralelno sa otpornikom R_F , C_F , u frekvencijskoj karakteristici kružnog pojačanja postoje nula i pol. U ovom slučaju mogu se izborom vrednosti R_F i R_G podesiti nula i pol na takav način da dodje do njihovog uzajamnog potiranja.

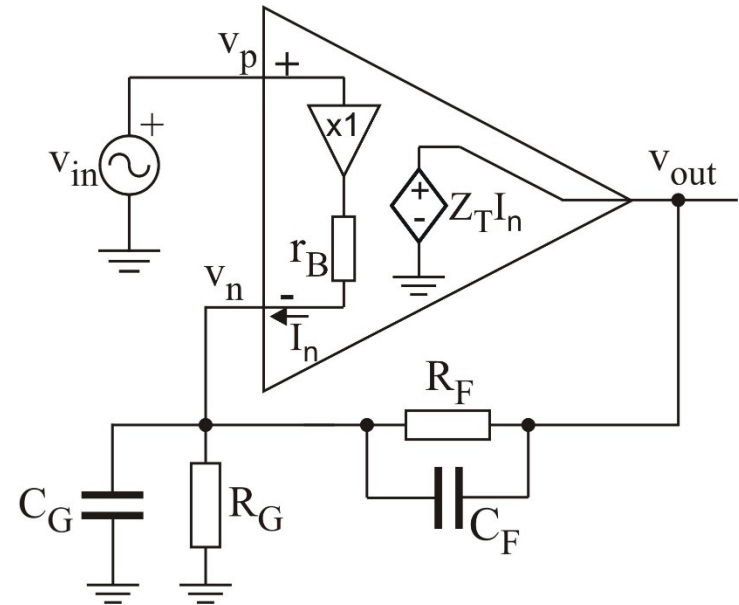
$$Z_F = \frac{R_F}{1 + s \cdot C_F \cdot R_F} \quad Z_G = \frac{R_G}{1 + s \cdot C_G \cdot R_G}$$

$$\beta' = \frac{1}{Z_F + R_B \cdot \left(1 + \frac{Z_F}{Z_G}\right)}$$

$$Z_T(s) = \frac{Z_T(s)}{R_F + r_B \cdot \left(1 + \frac{R_F}{R_G}\right)} \cdot \frac{1 + s \cdot C_F \cdot R_F}{1 + s \cdot (C_F + C_G) \cdot (r_B || R_F || R_G)}$$

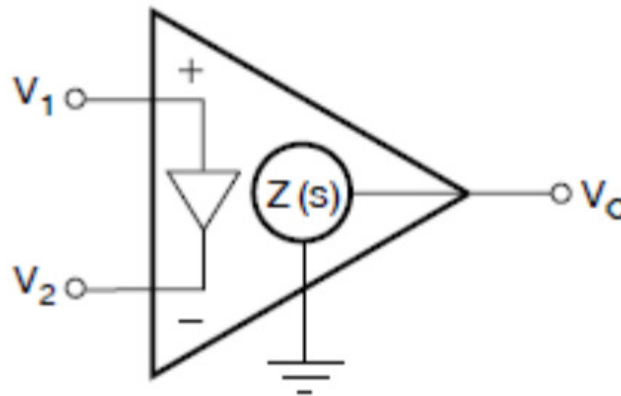
$$\omega_Z = \omega_p \Rightarrow R_F \cdot C_F = (C_F + C_G) \cdot (r_B || R_F || R_G)$$

$$R_F \cdot C_F \approx r_B \cdot C_G$$

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

- CFA se primenjuje kao i naponski pojačavač u **kolima sa negativnom povratnom spregom**.
- U većini kola standardni operacioni pojačavač (pojačavač sa naponskom povratnom spregom) se može zameniti operacionim pojačavačem sa strujnom povratnom spregom, CFA.
- CFA se najviše koristi u primenama gde je potreban **širi propusni opseg, veća brzina ili manja izobličenja**. Prednosti CFOA zasnivaju se na činjenici da se struje u kolu mogu brže menjati nego naponi.

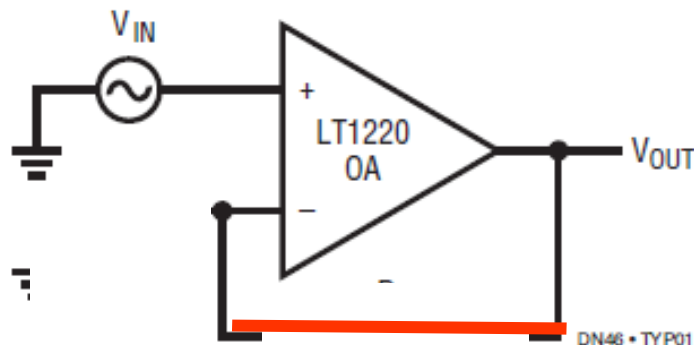

Način vezivanja transimpedansnih operacionih pojačavača

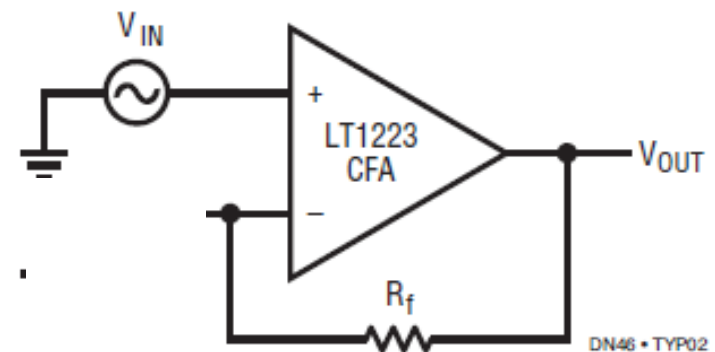
Prilikom povezivanja CFA moraju se voditi računa o sledećem:

- Otpornost između invertujućeg ulaza i izlaza treba da bude jednaka ili veća od vrednosti preporučene od strane proizvođača.
- Treba izbegavati kapacitivna opterećenja
- Treba izbegavati kapacitivnosti između invertujućeg ulaza i izlaza.

Op Amp Adjustable Gain Amp

Current Feedback Amp Adjustable Gain Amp

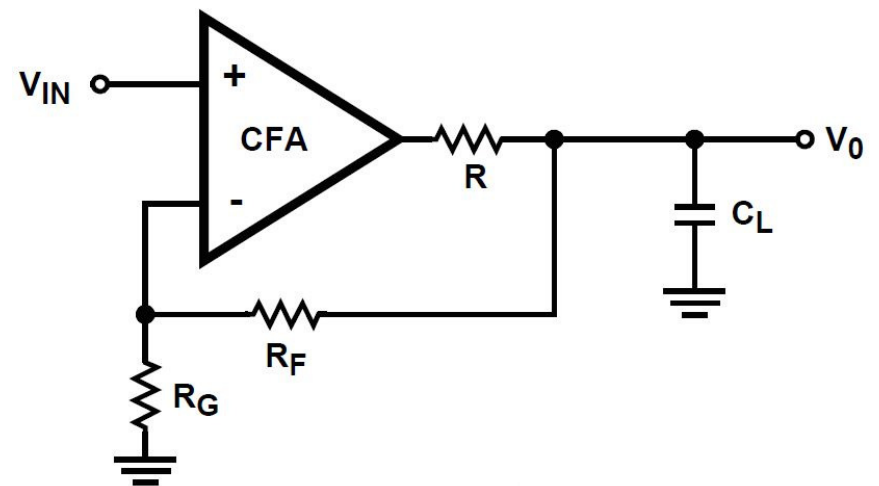
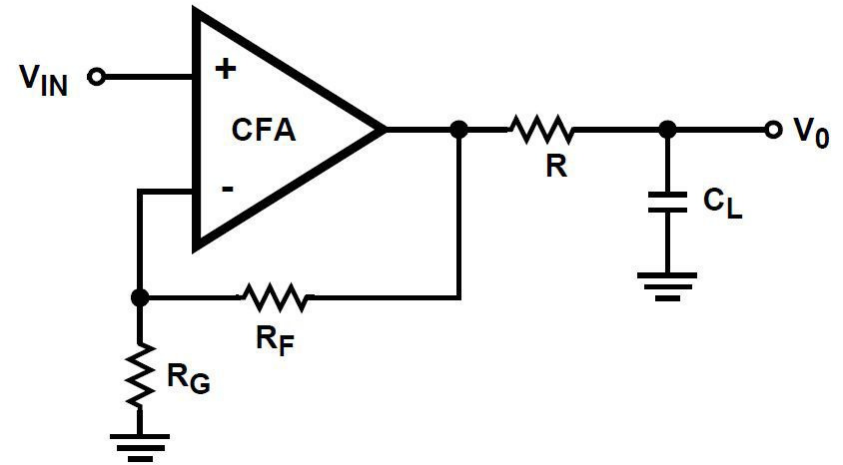

Česta greška u implementaciji CFB pojačavača je kratkospajanje izlaza i invertujućeg ulaza da bi se dobio jedinični bafer. Ukoliko napravi ovakav spoj kolo će početi da osciluje. Da bi kolo funkcionisalo **neophodno je da se primenjuje preporučena otpornost u povratnoj sprezi.**

Kapacitivno opterećenje

Kapacitivno opterećenje

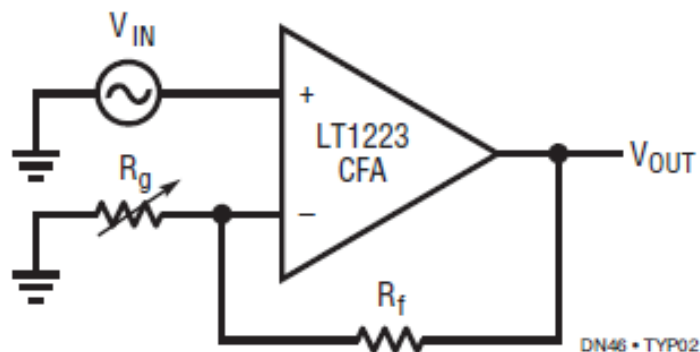
- Kapacitivno opterećenje može da prouzrokuje nestabilnost kola ili dovede do oscilacija. Da bi se sprečila ova pojava dodaje se mala otpornost na red sa izlazom.
- Izolaciona otpornost je najefektivnija ukoliko nije unutar povratne sprege ali u tom slučaju formira NF filter sa opterećenjem C_L .
- Ukoliko je otpornost dodata unutar povratne sprege nema efekta filtriranja signala i povratna sprega eliminiše grešku. Ova tehnika međutim nije primenjiva na sve pojačavače.

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

Pojačavač sa promenljivim pojačanjem

Current Feedback Amp Adjustable Gain Amp

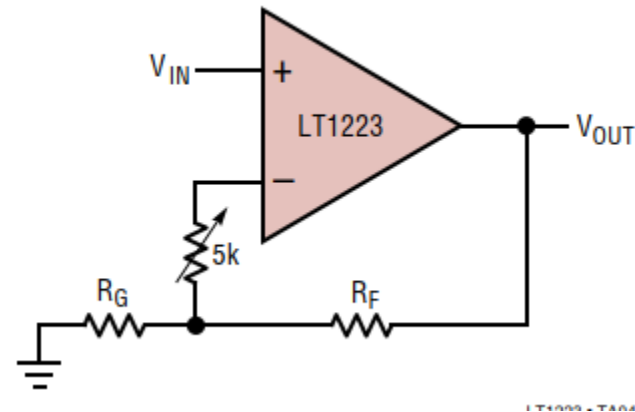
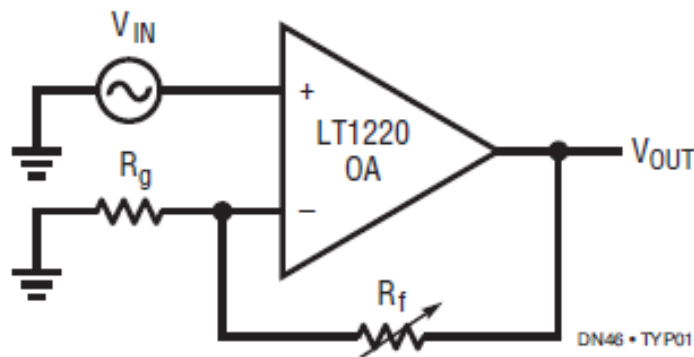

Ukoliko se menja vrednost otpornosti u povratnoj sprezi R_F menjaće se propusni opseg. Ukoliko je suviše mala može doći do oscilacija, dok ukoliko je suviše velika smanjuje se propusni opseg. Zato se nikada ne podešava otpornost R_f .

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

Pojačavač sa promenljivim propusnim opsegom

Op Amp Adjustable Gain Amp

Ukoliko se menja vrednost otpornosti u povratnoj sprezi R_F menjaće se propusni opseg. Ukoliko je suviše mala može doći do oscilacija, dok ukoliko je suviše velika smanjuje se propusni opseg. Zato se nikada ne podešava otpornost R_f direktno.

$$\omega_{3dB} \approx \omega_o \cdot Z_o \cdot \beta'$$

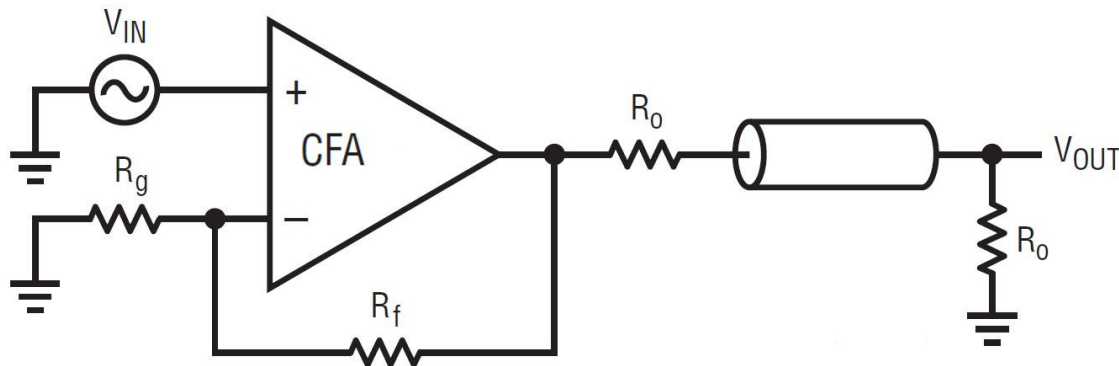
$$\beta' = \frac{I_n}{V_o} = \frac{1}{R_F + R_B \cdot \left(1 + \frac{R_F}{R_G}\right)}$$

$$A_{CL} = \lim_{Z \rightarrow \infty} A_n = 1 + \frac{R_F}{R_G}$$

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

Pojačavač za signal koji se prenosi koaksijalnim kablom

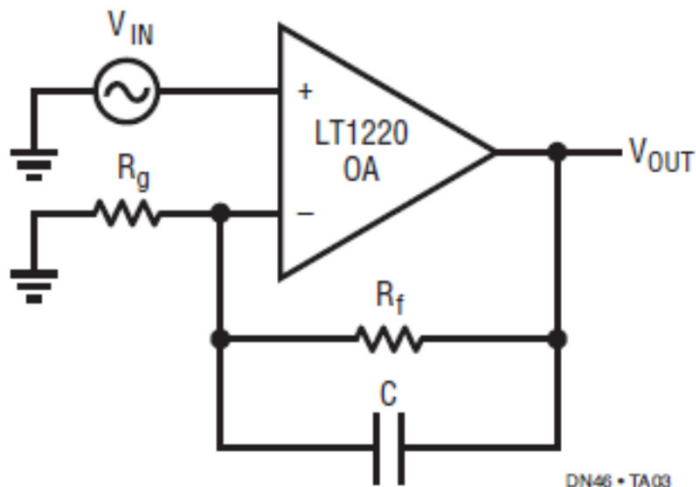
- Vezivanjem otpornosti za prilagođenje na ulazu i izlazu, R_0 , izoluje se pojačavač od kapacitivnih opterećenja u kablom. Na ovaj način pojačavač može da radi pri maksimalnom propusnom opsegu.

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

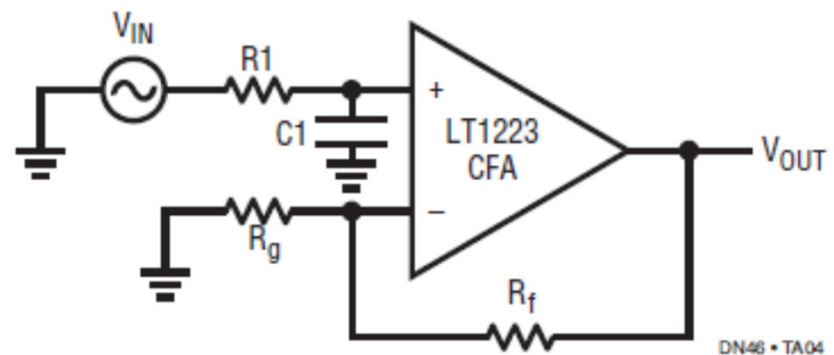
Ograničenje propusnog opsega

Op Amp Bandwidth Limiting

Uobičajeno je da se ograničenje propusnog opsega VFA obavlja ubacivanjem male kapacitivnosti u paraleli sa R_F .

Current Feedback Amp Bandwidth Limiting

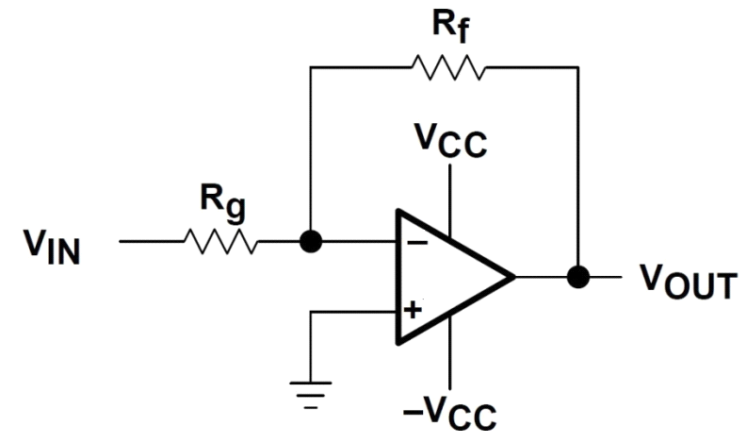

Ukoliko se kondenzator male kapacitivnosti poveže sa invertujućim ulazom kolo postaje nestabilno i mogu nastupiti oscilacije. Zato se za potrebe smanjenja propusnog opsega kondenzator vezuje za neinvertujući ulaz.

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

Invertujući pojačavač

- Ulazna impedansa je veoma malu i iznosi $R_g + R_f \parallel Z_B$
gde je Z_B ulazna impedansa neinvertujućeg ulaza.
- Ukoliko se poveća vrednost otpornosti R_g tada je potrebno da se poveća i R_f da bi se kolom realizovalo pojačanje. Usled velike vrednosti R_f smanjuje se propusni opseg.
- Ukoliko bi se suviše smanjila vrednost R_g došla bi do izražaja ulazna impedansa neinvertujućeg ulaza Z_B koja bi delovala tako što bi smanjivala pojačanje na visokim frekvencijama.

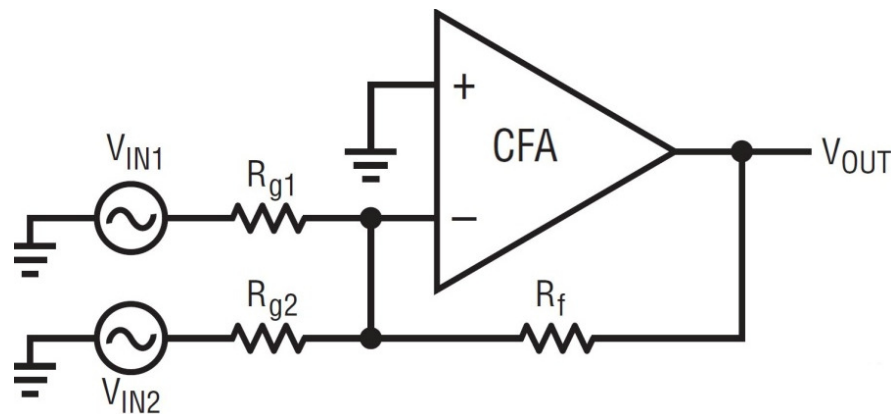

$$A = \frac{V_{out}}{V_{in}} = -\frac{R_f}{R_g}$$

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

Sabirač

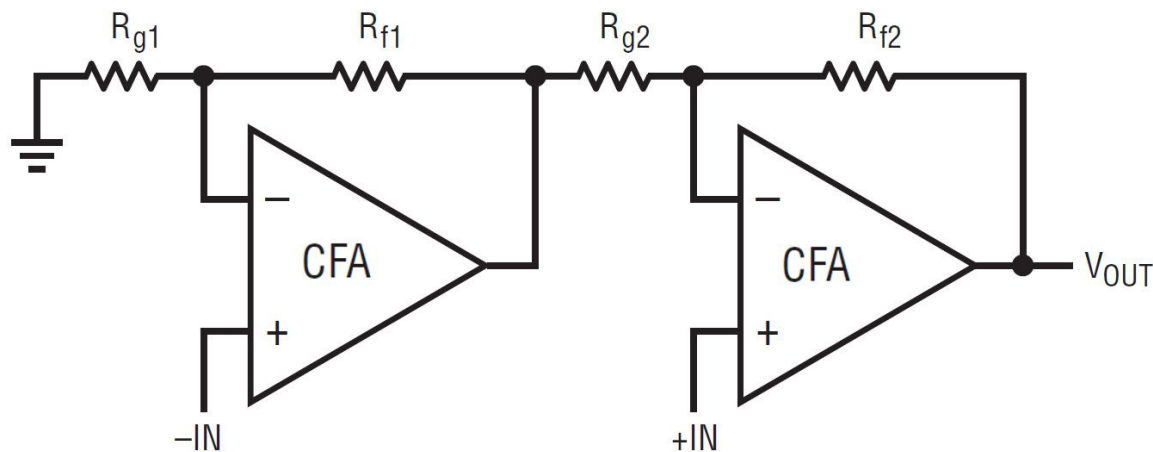
- Pojavljuju se isti problemi kao kod invertujućeg pojačavača.
- Potrebno je pri izboru elemenata kola voditi istovremeno računa i o stabilnosti i o tačnosti.

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

Instrumentacioni pojačavač

- Otpornosti u povratnoj sprezi R_{f1} i R_{f2} se biraju da budu jednake. Na taj način se postiže da propusni opseg oba pojačavača bude jednak.
- Potiskivanje srednje vrednosti signala na visokim frekvencijama je bolje nego kod standardnih operacionih pojačavača.

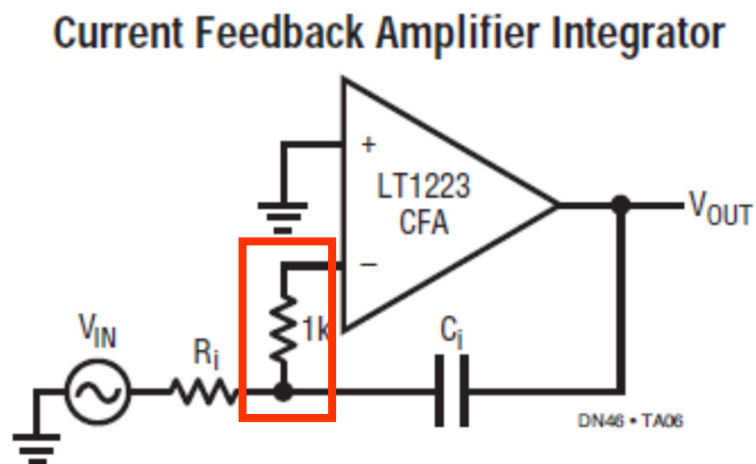
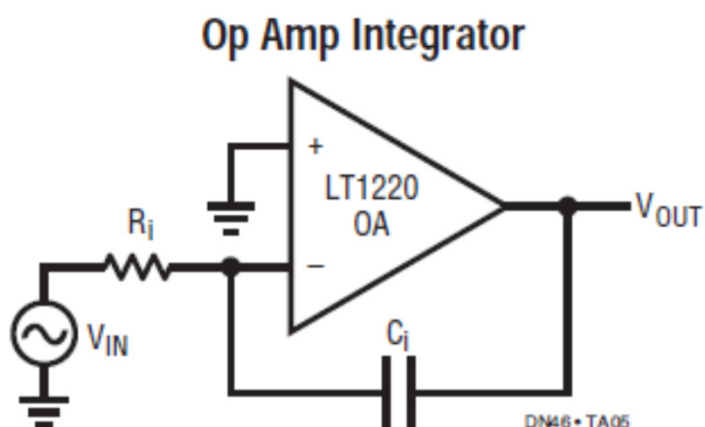
$$R_{f1} = R_{f2}$$

$$R_{g1} = (G-1) \cdot R_{f1}$$

$$R_{g2} = \frac{R_{f2}}{(G-1)}$$

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

Integrator

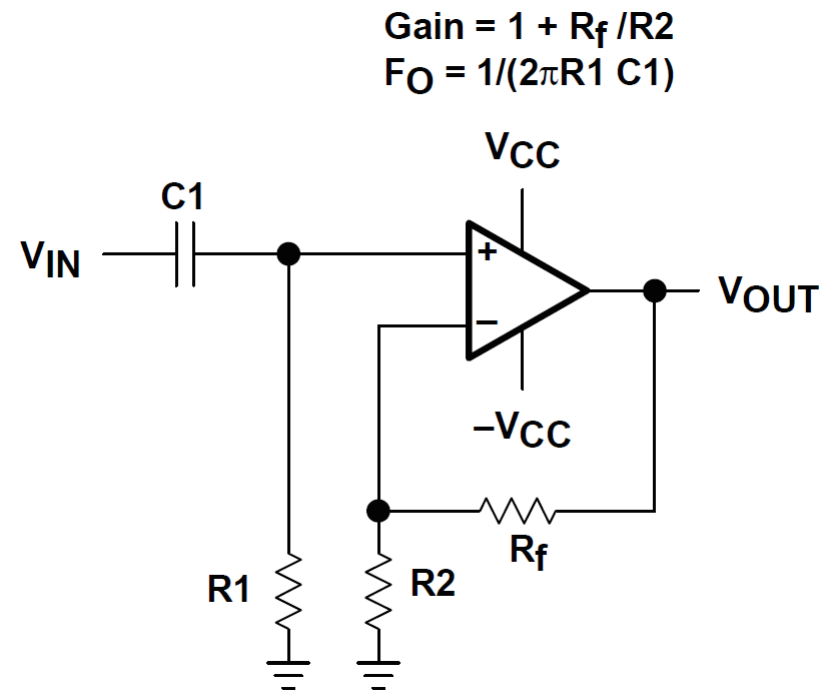
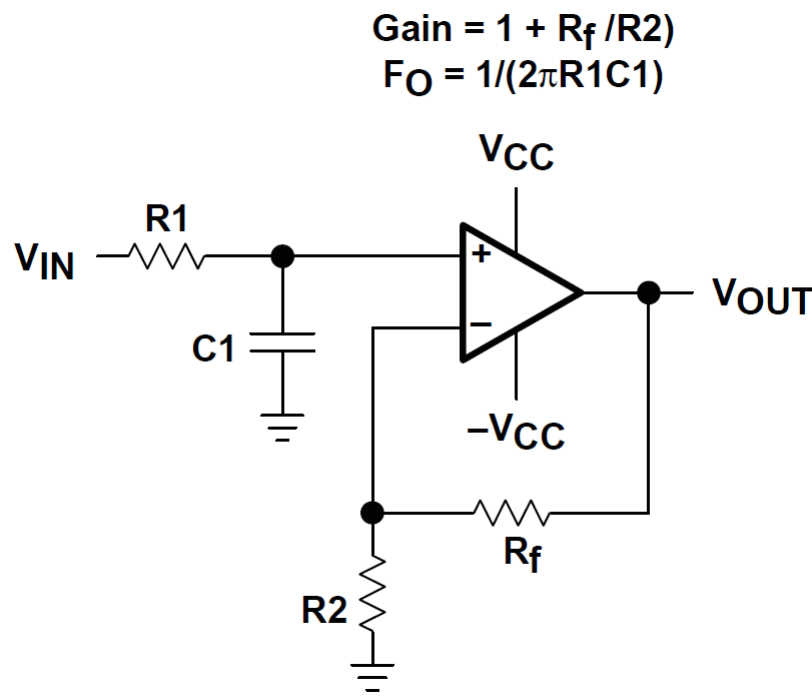

Kolo integratora koje je realizovano primenom CFA mora da sadrži otpornost vezanu za invertujući ulaz da bi se obezbedila stabilnost kola.

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

Aktivni filtri

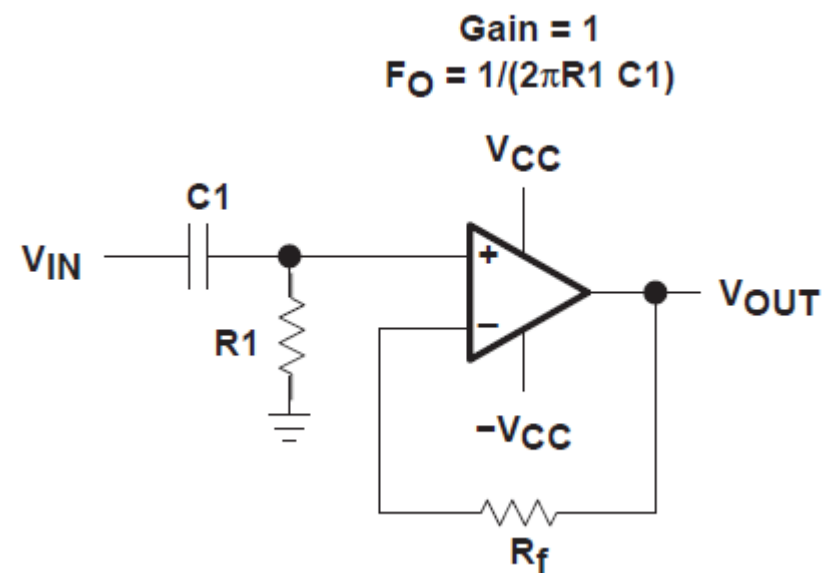
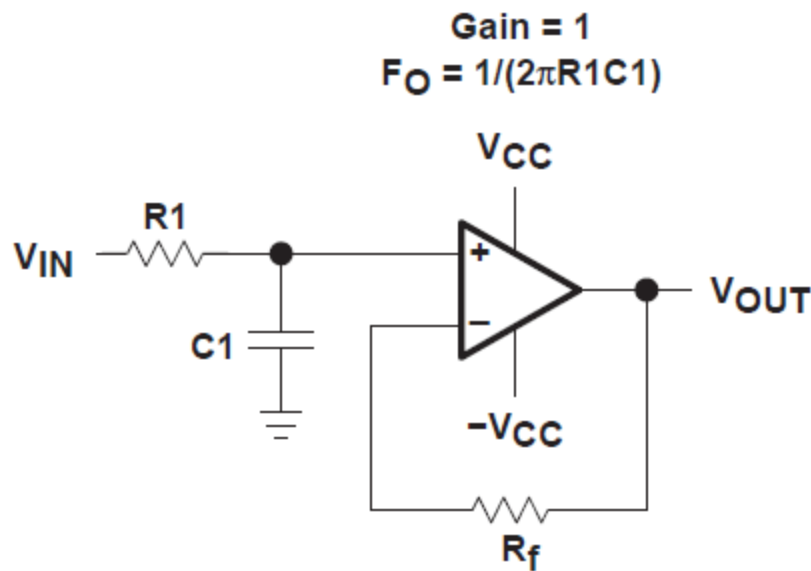
- Operacioni pojačavač sa strujnom povratnom spregom može se koristiti za realizaciju aktivnih filtara uz sledeća ograničenja:
 - Nije dozvoljeo povezati izlaz i invertujući ulaz kondenzatorom
 - Otpornik koji povezuje invertujući ulaz i izlaz mora da ima tačno definisanu vrednost
- Sva kola aktivnih filtara sa standardnim operacionim pojačavačima koja zadovoljavaju gornje kriterijume mogu se koristiti i za realicaciju filtara sa CFA.

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

Aktivni filtri

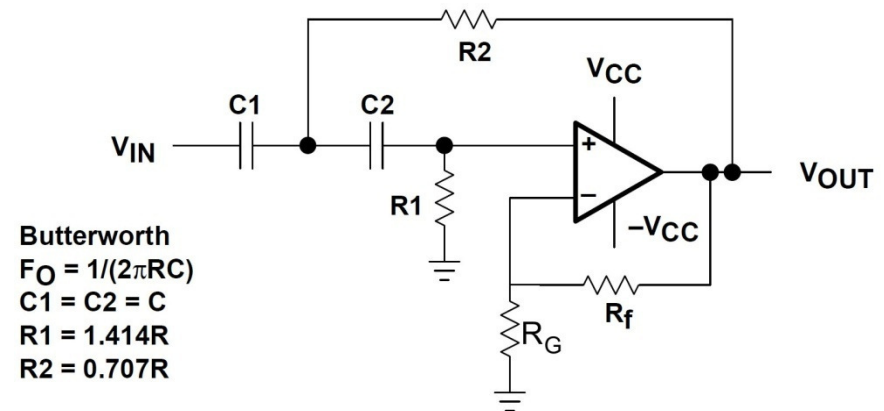
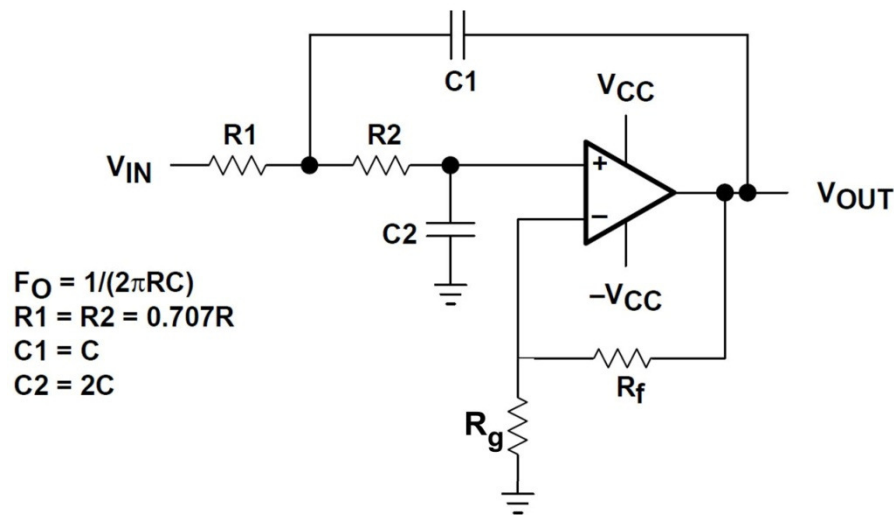
- Praktično sve filterske funkcije se mogu realizovati primenom CFA izuzev propusnika opsega sa velikom vrednošću Q faktora.
- Na slici su filtri sa jednostrukim polom i jediničnim nominalnim pojačanjem.

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

Aktivni filtri

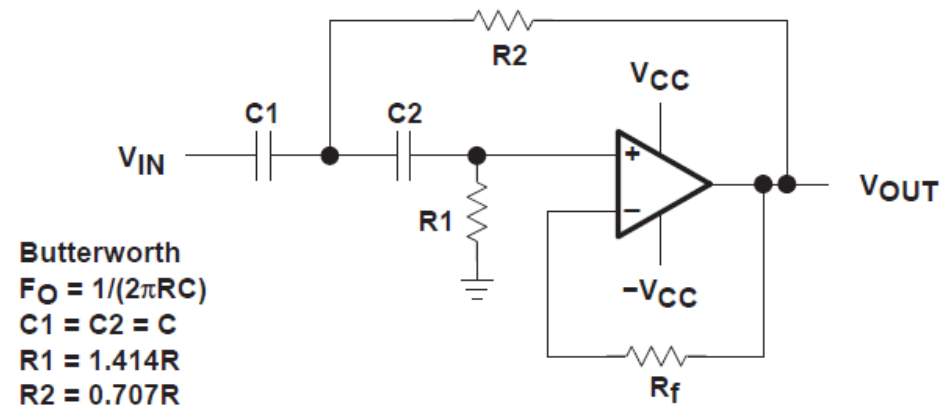
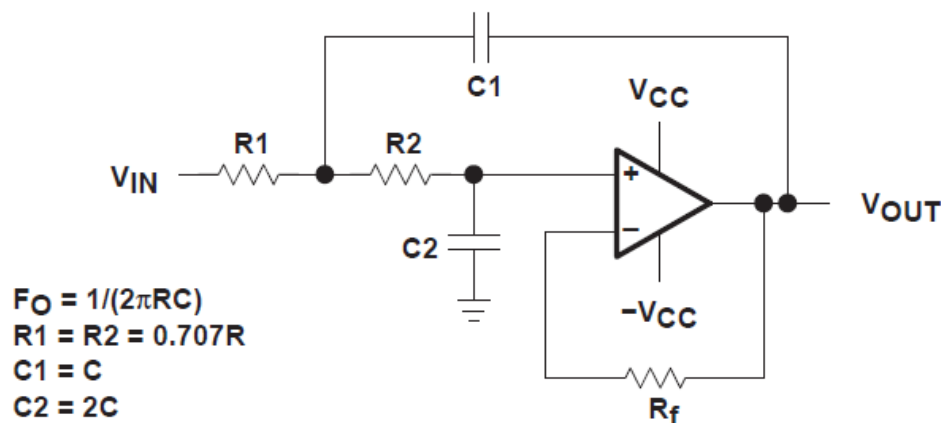
- Neinvertujuća Sallen-Key topologija aktivnog filtra je pogodna za realizaciju sa CFA. Na slici levo je NF filter, a na slici desno VF filter. Nominalno pojačanje filtra (pojačanje u propusnom opsegu) se reguliše otpornikom R_G između izlaza i mase.

Primene transimpedansnih operacionih pojačavača

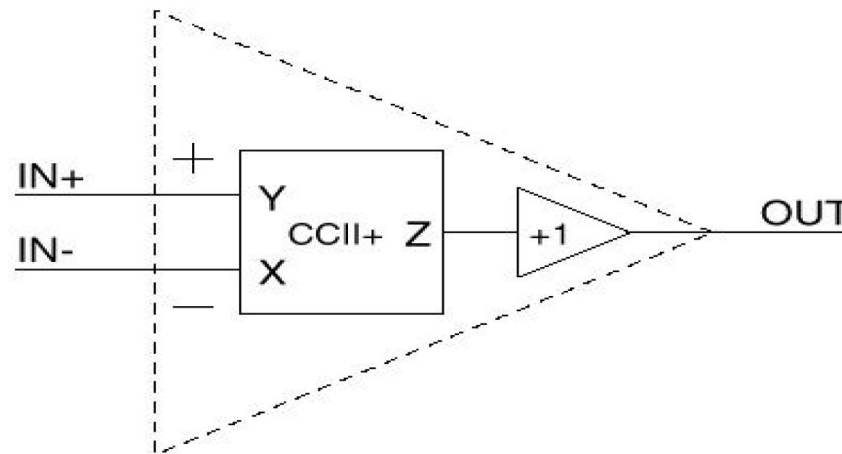
Aktivni filtri

- Kada se realizuje filter čije je nominalno pojačanje jednako 1, kod standardnog operacionog pojačavača povezuju se izlaz i invertujući ulaz. Ukoliko se za realizaciju filtra koristi transimpedansi operacioni pojačavač to nije moguće pa se pa se umesto toga između invertujućeg ulaza i izlaza vezuje otpornik R_f preporučene vrednosti.

Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

- Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom se najčešće realizuje primenom pozitivnog strujnog prenosnika druge generacije (CCII+) i naponskog bafera.

Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

Osnovna pitanja

1. Karakteristike idealno transimpedansnog operacionog pojačavača, kontrolišuća veličina kod CFA.
2. Struktura CFA (objasniti ulogu pojedinih stepena bez električne šeme).
3. Poređenje standardnog operacionog pojačavača i pojačavača sa strujnom povratnom spregom (jednosmerne karakteristike, slew rate, linearnost).

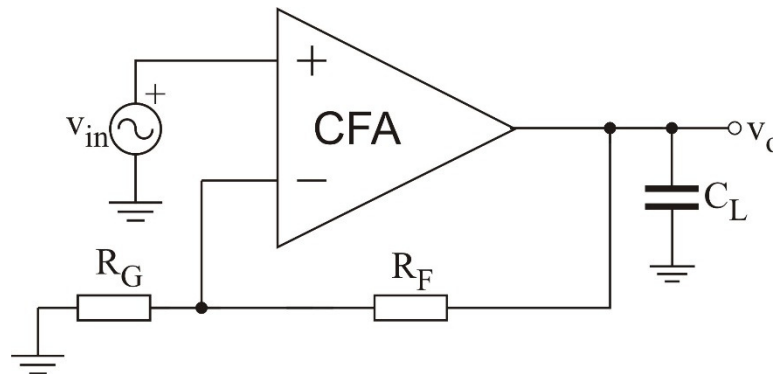
Ostala pitanja

4. Šta je naponski bafer i čemu služi. Principijelna šema ulaznog bafera kod CFA.
5. Granična frekvencija transimpedansnog operacionog pojačavača u otvorenoj petlji (bez povratne sprege).
6. Granična frekvencija kola sa povratnom spregom na primeru neinvertujućeg pojačavača.
7. Uticaj izlazne impedanse ulaznog bafera na graničnu frekvenciju kola sa povratnom spregom.
8. Frekvencijska zavisnost kružnog pojačanja $T(s)$. Uticaj otpornosti R_F na Stabilitnost pojačavača.
9. Uticaj kapacitivnosti na invertujućem ulazu na graničnu frekvenciju.

Operacioni pojačavači sa strujnom povratnom spregom

Zadatak

1. Na izlazu neinvertujući pojačavač realizovanog primenom transimpedansnog operacionog pojačavača priključen je kondenzator, $C_L = \dots$. Poznate su vrednosti $R_f = \dots$ i $R_g = \dots$. Ukoliko su poznati parametri CFA: izlazna otpornost ulaznog bafera r_{o1} , ulazna otpornost izlaznog bafera R_T , izlazna otpornost izlaznog bafera r_{o2} , kompenzaciona kapacitivnost C_C , odrediti
 - a) Odrediti polove kružnog pojačanja $T(s)$, za zadatu vrednost otpornika R_F .
 - b) Odrediti polove kružnog pojačanja $T(s)$, kada su izlaz i invertujući ulaz kraktopojeni $R_F = 0$.

Naponeman: U zadatku koji dobijete biće jedna od zadatih tačaka i biće zadate brojne vrednosti parametara.